

11 oktober 1967
52e jaargang, no. 2614
verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

<i>Drs. L. A. van der Linden:</i> Glimmers en grimmers! ...	1011
<i>Prof. Dr. J. Tinbergen:</i> De begrotingsvoorstellen voor ontwikkelingshulp in 1968	1012
<i>Drs. P. G. Ridder:</i> Vrije huren	1014
<i>Drs. I. van der Zijpp:</i> De Nederlandse export naar West-Duitsland en de belasting op de toegevoegde waarde	1015
<i>C. P. A. Bakker:</i> De veiligheid van pensioen- aanspraken	1018
Europa-bladwijzer No. 44 ...	1020
Ingezonden stuk: <i>Drs. J. G. Th. Linssen:</i> De moderne jeugd in de mar- keting	1022
<i>Prof. Dr. C. D. Jongman:</i> Geld- en kapitaalmarkt ..	1027

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Glimmers en grimmers!

IN een bijeenkomst met reclamemensen — enige jaren geleden — hield Prof. Banning de deelnemers als pastor enige behartigenswaardige dingen voor. Het centrale punt waarop hij de reclamemensen in het algemeen aansprak, is het feit dat ze in hun reclame-uitingen de dingen steeds van de zonnige zijde laten zien. Het huidige leven is weliswaar gezegend met veel goeds, maar het nare ontbreekt niet; en dat doet het wel in de reclame-uitingen. Dat de reclame aan de consumenten dit eenzijdige beeld laat zien, zou de reclamemakers euvel zijn te duiden.

Als men inziet dat de vertegenwoordiger zijn waren aanprijst en dat in het algemeen op een markt de aanbieder zijn zonnige gezicht toont, dan weet men waarom de reclame-uiting het beeld geeft van de vrolijke gebruiker. Ook ontdekt men dan het spiegelbeeld: in eigen bedrijf is de vertegenwoordiger minder optimistisch, daar klaagt hij over de lange levertijd, over de kwaliteit, over de kreukelige verpakking, over de geringe steun. „Thuis” bokst de verkoopman met de produktiemensen: „Waarom moet het bij ons nu altijd vastzitten op.....?”

Het is het begrip bedrijfskolom dat ons hier kan helpen: er gaat een glimlach van de oerproducent naar de topconsument en een grimlach de weg terug. De glimlach volgt de kringloop der goederen, de grimlach (en de snik) de gang van het geld. Het is merkwaardig waar te nemen, hoe snel via dit mechanisme de informatie-overdracht plaatsvindt. In een groot geïntegreerd bedrijf kun je dat zeer concreet van binnen uit waarnemen: wat de ene dag een grauw van de afnemer tegen de orderboeker is, is de volgende dag een lesje van de bedrijfsleider aan de baas van een produktieafdeling. De tegenovergestelde blijde boodschap gaat even vlug haar weg. De glimmers en grimmers binnen een bedrijf schieten heen en weer; meestal via allerlei „passerelles”, maar niet zelden via de hoofddirectie!

Liever hoorde ik de predikant die naar aanleiding van een conferentie met marketing-mensen zei: „Van hen kunnen wij, dominees, nog veel leren”. (En dan hebben de bringers van de Blijde Boodschap nog het voordeel van een Produkt met een Kwaliteit en een Prijs waar menig marketing-man naar kan snakken! Alleen..... de consument die de evangelist op zijn markt tegenkomt is zo mogelijk nog grimmiger!).

Het is de informatiefunctie van de reclame die haar het lieve blijdschapvoertuig laat gebruiken. Dat is in de maatschappij ingebouwd zolang er markten zijn. Aan de andere kant van de markt is er de droefgeestige en harde informatie: lees de Consumentengids en de vakverenigingsbladen, kijk naar „Uitgerekend”, dat is de publiciteit van de koperskant! Zie het als het spel der blijde en droeve façades; de meeste mensen doen er aan mee: naar de ene kant hoera roepen en naar de andere kant boe. Allemaal janussen, achter elkaar in de rij.

Toen op 25 augustus 1967 de kleurentelevisie in Duitsland begon, glommen de „jongens” van de betrokken bedrijven met free-publicity in grote koppen voorop de kranten: „kleurentelevisie, op de drempel van een nieuw tijdperk”. Het was de droefgeestige consument die op 30 augustus jl. op deze plaats aan het woord was en die de spot dreef met die kreten. Dat is de verwaten houding van de orders opgevendende winkelier tegenover de gedienstige reiziger. Dat is het schema van de marketing. Pet af voor de mensen die almaar vriendelijk zijn tegenover norse tegenspelers. Ja, hoera! Philips is klaar met kleur en..... boe, zei de klant die klaagt.

Het is plezierig dit spel waar te nemen. Het is ook plezierig aan dit spel deel te nemen, zowel van de kant van de vragers als van die der aanbieders. Blijheid en droefheid zijn namelijk zo menselijk!

*s-Gravenhage.

Drs. L. A. VAN DER LINDEN.

De begrotingsvoorstellen voor ontwikkelingshulp in 1968

HET touwtrekken tussen de Ministeries heeft dan weer dát voorlopig evenwicht tot stand gebracht dat in de begrotingsvoorstellen tot uitdrukking komt. Tenminste, na veel zoeken tot uitdrukking zou moeten komen. Ieder jaar opnieuw zijn er weer technisch-financiële argumenten om te komen met niet geheel vergelijkbare cijfers. Zo zijn dit jaar personeelskosten en materiële uitgaven meegeteld (f. 7,3 mln.); aan de andere kant was er vorig jaar een „binnenslijnse” post meegeteld van f. 47,5 mln., die niet werkelijk ter beschikking zou behoeven te worden gesteld. Ook is er dit jaar een lening à f. 15 mln. aan een nieuw op te richten gemengd publieke en particuliere maatschappij opgevoerd, die echter blijkt de tekst het karakter van een garantie heeft. Niettemin wordt in de Miljoenennota becijferd dat het beslag op de begroting in 1968 ten behoeve van de ontwikkelingshulp ongeveer f. 170 mln. groter zal zijn dan in 1967. Dit komt dan vooral omdat er uit vroeger reeds gevoteerde bedragen ca. f. 50 mln. zal worden beschikbaar gesteld aan het E.E.G.-fonds.

Ik kan geen waardering hebben voor dit soort presentatie, al wil ik wel toegeven dat er vele complicaties optreden bij elk streven naar vergelijkbaarheid.

Aannemende dat het voor 1968 gegeven overzicht de naar huidige inzichten beste weergave is van wat er aan schatkistmiddelen ter beschikking wordt gesteld — en zo stelt Minister Udink het ook — hebben wij een bedrag van f. 525 mln. voor ons. Dit bedrag is als volgt verdeeld over enige hoofdcategorieën:

Overzicht van de schatkistmiddelen ter beschikking van het Nederlandse hulpprogramma voor 1968

	(in mln. gld.)
Binnen het Koninkrijk	133
Buiten het Koninkrijk	392
Daaronder:	
I. Via internationale organisaties overeenkomstig verdragsverplichtingen	63
II. Via internationale organisaties, vrijwillig	37
III. Bilateraal	292

Onder het laatste bedrag is evenwel een bedrag van f. 80 mln. voor leningen door middel van consortia en consultatieve groepen begrepen, dat tussen bilateraal en multilateraal in staat; waarnaast echter de hulp aan Turkije via de E.E.G. onder I is ondergebracht.

Een duidelijke stijging is voorgesteld voor bijdragen aan de International Development Association (die op gemakkelijke voorwaarden uitleent) (van 20 op 30); de

voedselhulp verbonden aan de Kennedy-ronde (van 0 op 22); de medefinanciering van particuliere projecten (van 15 op 19,5); instituten en cursussen (van 16,5 op 21); hulp aan Z.O.-Azië, vooral Indonesië (van 30 op 65); leningen via consortia en groepen (van 69,5 op 80) en ontwikkelingsbanken (van 5 op 21). Blijkens persberichten heeft Minister Witteveen op de jaarvergadering van de Wereldbank, bij de bespreking van de financiering van de I.D.A., in uitzicht gesteld dat de Nederlandse regering een redelijk aandeel van de nodig geoordeelde verdere kapitalen — behoudens goedkeuring door het parlement — voor haar rekening wil nemen. Behalve de verhoging voor dit doel met f. 10 mln. (hierboven reeds genoemd) wordt gesproken van de mogelijkheid van een supplettoire begroting. Dit opent een aantrekkelijk perspectief voor de I.D.A.-post.

DE kwantitatieve zijde van de regeringsvoorstellen blijft voorshands achter bij wat de Nationale Raad van Advies inzake Hulpverlening aan Minder Ontwikkelde Landen in zijn advies no. 18 van juli 1967 had voorgesteld. In dit advies waren twee alternatieven uitgewerkt, uitkomende op achtereenvolgens f. 573 mln. en f. 748 mln., terwijl bovendien was aangegeven welke posten nog verder verhoogd kunnen worden. De Raad meende dat met name voor de I.D.A. en voor de leningen via consortia en consultatieve groepen verder zou kunnen worden gegaan. Het verschil van ca. f. 50 mln. geldt vooral de eerste post. De regering wil een eventuele verhoging daarvan boven de f. 20 mln. van 1967 kennelijk laten afhangen van besprekingen tussen de rijkere I.D.A.-leden. Het optreden van Minister Witteveen in Rio verdient ongetwijfeld grote waardering.

Bij het hogere alternatief ziet de Raad directe mogelijkheden voor meer leningen via consortia enz. ad f. 50 mln., denkt hij ook aan f. 10 mln. meer voor Z.O.-Azië dan de regering thans voorstelt en houdt hij ten slotte rekening met een te verwachten beroep op Nederland voor het Cacaofonds (f. 25 mln.), het Kapitaalfonds der Verenigde Naties (f. 20 mln.) en voor landbouwvestigingen (f. 15 mln.), een onderwerp waarover hij nog een advies in uitzicht stelt. Wat Z.O.-Azië betreft is uit de recente mededelingen van de Indonesische regering wel duidelijk geworden dat de behoeften aan internationale valuta voor dit land aanzienlijk hoger liggen dan de \$ 200 mln. die voor het jaar 1967 — en dan ook wel als een absoluut minimum — waren geschat en aanvaard. De Indonesische regering is nu gekomen met een cijfer van \$ 350 mln. voor 1968.

(I.M.)

DE VRIES ROBBÉ & Co
GORINCHEM

**staalconstructies
metalen ramen en deuren**

Volledigheidshalve moge ook geconstateerd worden dat de regering een hogere post heeft opgevoerd dan in het Advies van de Raad met betrekking tot de voedselhulp aan de Kennedy-ronde verbonden.

Bovendien zijn een aantal initiatieven van kwalitatieve aard genomen die ongetwijfeld een beeld van een actief beleid weerspiegelen. De regering wil vooral de bijdragen van het bedrijfsleven stimuleren en het is duidelijk dat deze op het gebied van de overdracht van praktische kennis en houdingen van zeer groot belang zijn. Daartoe wil de regering een ook door de Raad sinds enige tijd bepleit nationaal stelsel van verzekering tegen niet-economische risico's in het leven roepen dat later eventueel kan worden opgenomen in het nog steeds niet tot stand gekomen internationale systeem. De regering wil eveneens een gemengde maatschappij stichten, waarin regering en bedrijfsleven deelnemen, welke maatschappij particuliere projecten kan medefinancieren. De medefinanciering van niet op winst gerichte particuliere projecten zal dan eventueel ook aan deze maatschappij worden overgedragen. De regering stelt voorts een vierjarenplan in uitzicht, naar mag worden gehoopt in cijfers uitgedrukt.

Ten slotte zijn er nog een aantal zaken bij de regering in overweging, nl. deelneming in een ontwikkelingsbank in Indonesië (men denkt aan een bedrag van f. 5 mln.), het vestigen van een exportbevorderingscentrum voor ontwikkelingslanden en het deelnemen in het Trustfonds der Verenigde Naties voor onderzoek, scholing en technische bijstand inzake het bevolkingsprobleem, voor landen die daarom vragen.

OOK tot het verbeteren van het internationale ontwikkelingsbeleid wil de regering krachtig bijdragen.

Haar initiatieven inzake een Ontwikkelingshandvest en een ontwikkelingsstrategie — met name in de vorm van een beter plan voor de periode na het Eerste Ontwikkelingsdecennium — zijn reeds bekend en verdienen alle steun. Er wordt voortvarend aan doorgewerkt. Dit verdient des te meer waardering, omdat in de grote Angelsaksische landen de voornemens zeer negatief zijn.

Ook de woorden gewijd aan de komende UNCTAD-conferentie klinken goed. Hier is het vraagstuk echter in hoeverre de Ministers van Economische Zaken en van Landbouw enz. de houding van onze delegatie naar New Delhi in andere richting zullen ombuigen.

Terwijl aldus door Minister Udink een grote mate van activiteit wordt ontwikkeld, zou een verdere uitbreiding in de richting van wat de Nationale Raad van Advies heeft bepleit in overeenstemming zijn met de internationale betekenis van de vraagstukken waarover het gaat. Om een bekend beeld te gebruiken, lopen de klokken in het westen anders dan in de wereld; merkwaardigerwijze lopen zij,

wat het ontwikkelingsvraagstuk betreft, in Frankrijk nu eens niet zoveel achter. Kan men, ondanks het achterlopen van onze klokken, nog vertellen hoe een eventueel hoger bedrag aan ontwikkelingshulp gefinancierd zou kunnen worden? De begrotingsvoorstellen spreken van een mogelijke „volkslening” tegen lage rente. De voorstanders van meer ontwikkelingshulp kunnen dan inderdaad tonen dat het hun ernst is; dat kan men toegeven. Overigens is het in het Nederlandse bestel weinig gebruikelijk om met bestemmingsheffingen te werken. Ook is het niet bevredigend om het bedrag dat voor ontwikkelingshulp wordt besteed afhankelijk te maken van wat een deel der burgers wel zo goed wil zijn gedeeltelijk ten geschenke te geven. Het doet wat denken aan het middel der liefdadigheid, dat wij toch al lang als onbevredigend hebben onderhouden ter financiering van sociale maatregelen. De aanvaarde wijze is dat er een wettelijke grondslag is waarop de uitgaven en de financiering van sociale maatregelen worden gebaseerd. En ontwikkelingshulp is een sociale maatregel in wereldverband. Wij laten dit belangwekkend aspect echter nu verder maar rusten; er zal wel eens gelegenheid komen er op terug te komen. Wij zien de volkslening als een overgangsmaatregel.

Andere financieringsmogelijkheden zijn gelegen in hogere belastingen in de vermogenssfeer, waarover kortgeleden de Dr. Wiardi Beckman Stichting een rapport heeft gepubliceerd. Ook is het denkbaar dat het proces van de motorisering van Nederland wat wordt afgeremd, waardoor zowel uitgaven getemporeerd kunnen worden alsook financieringsmiddelen kunnen worden gevonden: het afremmen zou door hogere belastingen op het motorvervoer kunnen worden nagestreefd, met name op het rijden in stadscentra of het rijden met gevaarlijke motorrijtuigen (tankauto's; voertuigen van slechte kwaliteit; voertuigen met chauffeurs van slechte kwaliteit). Op wat langere termijn zouden ook nog middelen kunnen worden gevonden door een versobering van de te bouwen openbare gebouwen. Het is duidelijk dat er ook andere mogelijkheden zijn en dat de gedachtenwisseling die te verwachten is voor de begrotingsbehandeling vooral aandacht zal moeten geven aan de keuze van de additionele financieringsmiddelen die nodig zijn om het bedrag aan ontwikkelingshulp te brengen op de internationaal noodzakelijke hoogte.

Wij moeten daarbij trachten ons te ontworstelen aan ons „prosperous provincialism” dat U Thant ons in Straatsburg terecht heeft voorgehouden. Wij moeten dat doen in ons eigen belang. Dat wordt nog niet genoeg beseft. Hopelijk zal de in uitzicht gestelde voorlichting over het ontwikkelingsvraagstuk in het bijzonder in dit opzicht nog een krachtige bijdrage leveren.

's-Gravenhage.

J. TINBERGEN.

(I.M.)

Vrije huren

PER 1 oktober jl. is in werking getreden het Besluit liberalisatie huurbeleid op grond waarvan voor de gehele provincie Zeeland en voor grote delen van de provincies Groningen, Friesland, Drente, Limburg en Noord-Brabant het gedeelte van de Huurwet, dat betrekking heeft op de huurprijsbeheersing, niet meer van kracht is en voor die gebieden in beginsel de vrije huurprijsvaststelling tussen partijen weer wordt hersteld. Hiermede is een door Minister Bogaers voorbereide stap — die er de ietwat frivole aanduiding: lossere vormen van huurbeheersing aan verbond — geëffectueerd.

Op zichzelf is dit een gebeurtenis, die wel enige aandacht verdient; in zekere zin mag zelfs worden gesproken van een historisch feit. Deze maatregel markeert immers de beëindiging van de woningnood — onder het kabinet-Cals aangeduid als volksvijand no. 1 — in die delen van ons land, waarvoor de maatregel geldt. De huurprijsbeheersing is immers nog een van de laatste resten van de naoorlogse schaarste-economie. Voor de roerende goederen hebben wij deze periode al weer vele jaren achter ons; zij werd formeel afgesloten met de intrekking van de Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939 in 1961 (in feite had dit reeds omstreeks 1950 kunnen gebeuren). Voor woon-diensten bestond en bestaat m.n. in het randstadgebied door tal van oorzaken nog steeds, een wanverhouding tussen vraag en aanbod. Daarbij heeft de huurbeheersing op zichzelf ook zeker een rol gespeeld: een met behulp van prijsbeheersing geëffectueerde, naar strikt economische maatstaven te lage, huurprijs schept immers een kunstmatige grote vraag.

Hoe dit ook zij, voor bepaalde delen van ons land wordt de woningschaarste thans als opgeheven beschouwd. Minister Schut is bij het nemen van deze beslissing niet over ijs van één nacht gegaan. Blijkens de beantwoording van onlangs vanuit de Tweede Kamer gestelde schriftelijke vragen zijn „bij de terzake genomen beslissingen in de overwegingen betrokken de door tussenkomst van de colleges van gedeputeerde staten door de raden der gemeenten uitgebrachte adviezen, de door genoemde colleges naar voren gebrachte standpunten met betrekking tot de onderhavige maatregel en de uitkomsten van dezerzijds opgestelde ramingen omtrent het verloop van het kwantitatieve woningtekort in de desbetreffende gemeenten; bij deze ramingen is tevens de in de naaste toekomst te verwachten ontwikkeling betrokken. Voorts zijn in aanmerking genomen de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde gegevens omtrent de leegstand van woningen per gemeente”.

Hoe weloverwogen de maatregel ook is genomen, dit betekent niet dat er in het geheel geen probleem mede annex zijn. In de eerste plaats gaat de overgang van een volledige beheersing van de huurprijzen naar een volledig vrije huurvorming met de nodige fricties gepaard. Vrijheid moet na vele jaren van gebondenheid worden geleerd. De sterke verhalen die terzake in de pers verschijnen tonen dit duidelijk aan. Nu heeft men dit voorzien en in verband hiermede in de wet een overgangsregeling opgenomen. De Huurwet — zoals deze in 1960 is gewijzigd, bepaalt namelijk (art. 28c e.v.) dat de huurder — nadat hem door de verhuurder ontruiming van de woning is aangezegd omdat hij bijv. de door de verhuurder bepaalde

nieuwe huur niet wenst te betalen — via een vonnis van de kantonrechter gedurende nog maximaal twee jaar in de woning kan blijven zitten tegen een zo nodig eveneens door de kantonrechter, na overleg met de huuradviescommissie, te bepalen huur.

Het is duidelijk dat het hierbij om aperte hardheidsgevallen moet gaan — de opzet is immers het herstel van de vrije huurprijsvaststelling tussen partijen — waarbij de positie van de kantonrechter zeker niet te benijden is. Veel steun aan de in de wet aangegeven criteria, dat het verzoek van de huurder slechts wordt ingewilligd „indien de belangen van de gewezen huurder door de ontruiming ernstiger worden geschaad dan die van de verhuurder bij voortzetting van het genot door de gewezen huurder” en dat de huur vastgesteld moet worden „op een, gezien het huurpeil ter plaatse redelijk te oordelen bedrag”, heeft de kantonrechter hierbij waarschijnlijk niet.

Afgezien van deze overgangsregeling voor uitzonderingsgevallen is de huurprijsvorming in bepaalde streken van het land thans volledig geliberaliseerd. En hier doet zich dan een tweede probleem voor, waarin in het kader van de Huurwet niet is voorzien. Voor roerende goederen werd, hoewel de goederenschaarste in feite in 1950 al achter de rug was, de intrekking van de schaarstewetgeving, i.c. de Prijsopdrivings- en Hamsterwet, pas op 1 juni 1961 geëffectueerd, met als enige rechtvaardiging dat op dat moment de nieuwe Prijzenwet in werking trad en de overheid van mening was dat de mogelijkheid in te grijpen in de prijsvorming van roerende goederen een essentieel onderdeel diende te zijn van het economisch beleid.

Nu heeft de Prijzenwet alleen betrekking op roerende goederen en diensten; onroerende goederen worden uitdrukkelijk van de werking van de wet uitgesloten. De motivering hiervan was — in de Memorie van Toelichting werd dit met zoveel woorden gesteld — dat de problematiek ten aanzien van de prijzen van onroerende goederen reeds onderwerp uitmaakte van andere wettelijke bepalingen. In een commentaar op de Prijzenwet ¹⁾ heb ik betoogd dat dit in wezen een gedachtenfout is. Het feit dat een wetgeving voorziet in prijsbevoegdheden, levert *op zichzelf* geen voldoende grond op om bepaalde goederen van de werkingssfeer van de Prijzenwet uit te sluiten; het enige criterium dat hier moet spelen is de aard van de wetgeving. De prijsbeheersing uit hoofde van de Huurwet hangt — evenals dit met de Prijsopdrivings- en Hamsterwet het geval was — samen met een schaarstesituatie. De Prijzenwet heeft een volledig ander karakter: zij voorziet weliswaar in de mogelijkheid van het stellen van maximum prijzen, maar *uitsluitend in het kader van een door de overheid gevoerd conjunctuurbeleid*. Bij opheffing van de schaarstesituatie is er dus alle reden de schaarstewetgeving te beëindigen, maar blijft niettemin de wenselijkheid van prijsbevoegdheden met het oog op het conjunctuurbeleid bestaan.

De gang van zaken met betrekking tot de Huurwet toont naar ik meen duidelijk aan dat ik het destijds bij het rechte eind heb gehad. De beheersing van huurprijzen is op grond van het Besluit liberalisatie huurbeleid van 20 juli

¹⁾ *Prijs en Overheid*, N. Samsom N.V., blz. 25 e.v.

De Nederlandse export naar West-Duitsland en de belasting op de toegevoegde waarde

Op 1 januari 1968, een jaar vroeger dan in Nederland, wordt in West-Duitsland de belasting op de toegevoegde waarde (BTW) ingevoerd. De consequenties hiervan voor de prijzen der afzonderlijke produkten laten zich op dit moment nog niet nauwkeurig ramen. De Nederlandse exporteur naar West-Duitsland wordt derhalve in de laatste maanden van dit jaar, waarin contracten voor levering na 1 januari 1968 moeten worden afgesloten, met een extra onzeker element in het marktbeeld geconfronteerd. Enkele aspecten van deze situatie worden in onderstaand artikel belicht.

De werking van het BTW-stelsel

DE kern van het BTW-stelsel bestaat uit de volgende bepalingen:

- elk bedrijf betaalt een belasting van zeg 10 pCt. over de netto prijs bij verkoop;
- aan de grens wordt eveneens 10 pCt. belasting geheven;
- een bedrijf kan de door zijn leveranciers betaalde belasting van de fiscus terugvorderen. (Om dit administratief te vergemakkelijken en de controle door de fiscus te vereenvoudigen wordt de belasting steeds afzonderlijk op de factuur vermeld);
- consumenten kunnen geen belasting terugvorderen.

De werking van dit systeem kan met een eenvoudig voorbeeld worden geïllustreerd. Stel, een produkt doorloopt achtereenvolgens de onderstaande schakels. (Gemakshalve nemen we aan dat de fabriek de grondstoffen alleen bewerkt, zodat uit één eenheid grondstof één eenheid produkt wordt verkregen).

GRONDSTOFPRODUCENT
FABRIEK
HANDEL
CONSUMENTEN

1967 per 1 oktober jl. komen te vervallen. Maar doordat onroerende goederen van de werking van de Prijzenwet zijn uitgezonderd, heeft de overheid tegelijkertijd elke mogelijkheid uit handen gegeven om uit welken hoofde dan ook, bijv. in het kader van het conjunctuurbeleid, in de prijsvorming van woondiensten in te grijpen. Naar mijn mening verdient het dan ook aanbeveling op korte termijn een wijziging van de Prijzenwet tot stand te brengen in dier voege, dat in art. 1, lid 1, de term „goederen” voortaan wordt omschreven als „roerende en onroerende goederen”. Zoals ik in het commentaar op de Prijzenwet schreef, valt het namelijk niet goed in te zien waarom een conjuncturele evenwichtsverstoring wel mede haar aangrijpingspunt zal kunnen vinden in een ongewenste prijsontwikkeling van bijv. brood of melk en niet in een ongewenste prijsontwikkeling van huren.

Tegenover de hier verdedigde opvatting zouden twee tegenwerpingen kunnen worden ingebracht. Als eerste, dat onder de werking van de Prijzenwet vallen de prijzen van alle diensten in de ruimste zin en dat dus hieronder ook kunnen worden gerekend de prijzen van woondiensten, i.c. dus huren. Een dergelijk betoog lijkt op het eerste gezicht aardig steekhoudend. De wetsge-

We nemen aan dat de grondstoffenproducent in het geheel geen goederen van derden koopt. Voorts gaan we uit van de volgende kosten plus winsten per eenheid in de verschillende bedrijfstakken.

Grondstofproducent	f. 100
Fabriek	f. 50
Handel	f. 10

Bij een belasting van 10 pCt. van de verkoopwaarde verkrijgt men onder een BTW-stelsel de volgende ontvangsten en betalingen:

	Netto inkoop-prijs + BTW = totaal inkoopfactuur	Terug-ontv. BTW	Eigen kosten + winsten	Af-dracht BTW	Netto verkoop-prijs + BTW = totaal verkoopfactuur
Grondstof-producent	—	—	100	10	100+10=110
Fabriek	100+10=110	10	50	15	150+15=165
Handel	150+15=165	15	10	16	160+16=176
Consument	160+16=176	—	—	—	—

In bovenstaande berekening zijn de data van de verschillende ontvangsten en betalingen niet vermeld. In de werkelijkheid bestaan echter tijdsverschillen tussen de diverse hierboven genoemde ontvangsten en betalingen.

schiedenis leert echter anders. In de Memorie van Toelichting bij het ontwerp-Prijzenwet wordt namelijk bij het beargumenteren waarom de onroerende goederen zijn uitgezonderd het bestaan van de Huurwet met zoveel woorden vermeld, waaruit volgt dat onroerend goed en diensten van onroerend goed in het kader van de Prijzenwet over één kam worden geschoren.

Een tweede tegenwerping zou kunnen zijn dat huren daarom in de Prijzenwet niet thuis horen, omdat het in de praktijk vrijwel onmogelijk zal zijn om in het kader van de Prijzenwet, ook al geven de omstandigheden daartoe aanleiding, voor huren een rechtvaardige maximumprijzenbeschikking te formuleren. Ook al mag niet worden verheeld, dat het inderdaad niet gemakkelijk zal zijn om in voorkomende gevallen voor huren een economisch aanvaardbaar maximum vast te stellen, dit is geen voldoende grond om deze categorie diensten daarom van de werking van de Prijzenwet uit te zonderen. Per slot van rekening geldt deze moeilijkheid in niet mindere mate voor de prijzen van diensten, verleend door kappers en chirurgen, terwijl deze diensten toch wel binnen de werkingssfeer van de Prijzenwet vallen.

Voorburg.

Drs. P. G. RIDDER.

Op grond hiervan kan nog onderscheid worden gemaakt tussen twee varianten van het BTW-stelsel:

- A. Er kan worden bepaald dat ieder bedrijf de door zijn leveranciers betaalde OB op de over zijn verkopen door hem te betalen OB in mindering mag brengen.
- B. Er kan worden bepaald dat ieder bedrijf de door zijn leveranciers betaalde OB terug mag vorderen.

In wezen lopen beide formuleringen natuurlijk niet veel uiteen. In de fiscaal-administratieve uitvoeringen en ook in de bedrijfsadministratie en kostencalculatie bestaan tussen beide methoden echter belangrijke verschillen.

Ad A. In het eerste geval blijft men de totale factuurbedragen (resp. 110, 165 en 176) als „de” prijzen beschouwen. Ook in de bedrijfsadministratie en in de kostencalculatie wordt met deze bruto prijzen gewerkt. De belastingplicht wordt berekend als het verschil tussen 10 pCt. op de verkopen en de voordruk op de gekochte goederen. Men komt dan tot de volgende berekening.

	10 pCt. over de verkoop — voordruk = belastingplicht
Grondstofproducent	10 — 0 = 10
Fabriek	15 — 10 = 5
Handel	16 — 15 = 1
	16

In dit geval is de belastingplicht van elk bedrijf gelijk aan 10 pCt. van de toegevoegde waarde. Vandaar de naam van het systeem.

Ad B. De tweede variant is in West-Duitsland gekozen (en zal ook in Nederland worden ingevoerd). Het hierboven gegeven voorbeeld heeft hierop dan ook betrekking. In dit geval bestaat er voor een bedrijf een recht tot terugvordering van door de leveranciers betaalde OB los van de eigen verkoop. Dit betekent administratief beschouwd, dat een bedrijf zijn grond- en hulpstoffen en machines belastingvrij verkrijgt. (Tegelijk met de aanschaf verkrijgt men een vordering op de fiscus voor de op de facturen vermelde OB). In de administratie en in de kostencalculatie worden alle goederen dus tegen de netto prijzen geëvalueerd ¹⁾).

Bij de op 1 januari 1968 in West-Duitsland in te voeren variant van het BTW-stelsel zal men voor het nemen van bedrijfsbeslissingen dus uitsluitend uitgaan van netto inkooprijzen. (Wanneer men aithans het tijdsverschil tussen de betaling aan de leverancier en de terugontvangst van de fiscus buiten beschouwing laat).

Ook in de verkoop aan andere bedrijven wordt uitsluitend met netto prijzen gerekend. Dat de verkoper dit doet spreekt vanzelf, aangezien hij de 10 pCt. belasting over het door de klant betaalde bedrag aan de fiscus moet afdragen. Ook de klant zal echter alleen met de netto prijs rekenen omdat hij de OB zonder meer kan terugvorderen.

Pas de detailhandel zal tegenover zijn klant met de bruto prijzen rekening moeten houden. De consument

heeft geen recht op teruggave van OB en interesseert zich dus alleen voor het totale bedrag dat hij uit zijn portemonnaie moet halen om het goed te verwerven. Voor de consument is dus de in het vorenstaande voorbeeld genoemde f. 176 het bedrag waarop hij zijn beslissing baseert.

De positie van de Nederlandse exporteur

Het thans in West-Duitsland geldende OB-stelsel is een cumulatief systeem. Bij verkoop van een bepaald produkt drukt daarop dus de som van vele OB-betalingen door de toeleverende industrieën van de betreffende industrie plus de OB op het produkt zelf. Wanneer het produkt in West-Duitsland wordt ingevoerd, wordt aan de grens een „Umsatzausgleichsteuer” (UASt) geheven die in principe gelijk is aan de voordruk plus de OB op het produkt zelf in het binnenland. Deze UASt wordt berekend als een percentage van de grenswaarde van het produkt. Wanneer een produkt wordt geëxporteerd, behoeft in Duitsland geen OB te worden betaald en ontvangt de Duitse exporteur een restitutie van de voordruk op zijn grond- en hulpstoffen. Ook deze restitutie-OB bij export wordt veelal berekend als een percentage van de waarde van het eindprodukt.

Het effect van het vervallen van de OB vanaf 1 januari 1968 zou eenvoudig kunnen worden vastgesteld als men van de vraagreacties der consumenten op een gewijzigde prijsstructuur der eindprodukten en van aanpassingsverschijnselen in de markten van halffabrikaten en produktiemiddelen zou afzien. In dat geval zouden alle bedrijven hun prijzen precies verminderen met de kostendaling ten gevolge van het goedkoper worden van grond- en hulpstoffen en machines en met het bedrag van de thans op het eindprodukt betaalde OB. Dit betekent m.a.w. dat de prijs van elk in West-Duitsland verkocht niet-consumptiegoed precies zou dalen met het percentage van de thans geheven UASt. Deze UASt is immers gelijk aan de voordruk plus de OB op het artikel zelf.

Zoals hierboven is toegelicht heeft de BTW, die zowel bij import als bij binnenlandse verkoop wordt geheven, geen invloed op de netto prijzen der grondstoffen en halffabrikaten, omdat een bedrijf (niet een consument) de door zijn leveranciers betaalde belasting van de fiscus kan terugvorderen. Wat de prijzen van de consumptiegoederen betreft, deze zullen — wanneer men wederom van bovengenoemde veronderstelling uitgaat — dalen met het percentage van de thans geldende UASt en stijgen met het percentage van de BTW. Gemiddeld over alle goederen tezamen berekend zijn beide percentages ongeveer gelijk. Er wordt met de overgang van het ene belastingstelsel op het andere immers geen verandering van indirecte-belasting-

¹⁾ Als regelmatig wordt ingekocht en verkocht komt de OB-afracht in geval A ongeveer overeen met de afracht in geval B. Slechts wanneer er lange tijd tussen de transacties ligt, bergt geval B het gevaar in zich tot een belasting op de detailhandel te worden.

(I.M.)

Met een aandeel **VEREENIGD BEZIT VAN**

druk beoogd. Per produkt kunnen echter verschillen bestaan. De percentages van de UAS_t lopen op het ogenblik voor de verschillende goederen uiteen. Volgens de wet zal het percentage van de BTW aanvankelijk 10 en na 1 juli 1968 11 zijn; de Westduitse regering heeft echter aangekondigd het percentage reeds vanaf 1 januari op 11 te zullen stellen. Hoe het laatste ook zij, in ieder geval zal de overgang van het cumulatieve-omzetbelastingstelsel op het BTW-systeem tot een verschuiving van de eindproductprijzen leiden.

Samenvattend kan men zeggen, dat bij een volledige aanpassing van de prijzen aan de kosten de prijzen van niet-consumptiegoederen vanaf 1 januari 1968 zouden dalen met het percentage van de UAS_t, terwijl de prijzen van consumptiegoederen zouden dalen met het percentage van de UAS_t en stijgen met het percentage van de BTW. De netto opbrengsten van de Nederlandse exporteurs zouden echter in geen van beide gevallen veranderen. Bij verkoop aan bedrijven (niet-consumenten) zou de netto prijs onder de huidige prijs liggen met een percentage gelijk aan dat van de huidige UAS_t, maar daartegenover staat het wegvallen van de UAS_t bij import. Bij verkoop aan consumenten, hetgeen zich zelden zal voordoen omdat doorgaans een importeur is tussengeschied, zou de prijs veranderen met het verschil tussen het percentage van de UAS_t en het percentage van de BTW; anderzijds valt de UAS_t weg en wordt de BTW, die in dit geval niet door de afnemer kan worden teruggevorderd, bij import geheven.

Zoals gezegd berust deze redenering echter op enkele vereenvoudigende veronderstellingen. Laat men deze los, dan wordt de situatie onzekerder. Vooral op drie punten behoeven bovenstaande opmerkingen aanvulling.

1. In het vorenstaande is verondersteld, dat de totale binnenlandse OB-druk gelijk is aan de UAS_t. In feite kan de UAS_t hoger of lager zijn dan de binnenlandse OB-druk. In dat geval zouden de netto prijzen volgens bovenstaande redenering met minder of meer dan het percentage van de UAS_t dalen. Hierin zou dus voor de exporteur naar West-Duitsland een voordeel, resp. een nadeel zijn gelegen.

2. Er is aangenomen dat iedere bedrijfstak de kostenverlaging door het opheffen van de OB op grond- en hulpstoffen en machines en het wegvallen van de huidige OB-betaling op het eindprodukt volledig in de prijs tot uitdrukking brengt. Van de overgang op een nieuw belastingstelsel kan echter worden geprofiteerd om prijsveranderingen uit anderen hoofde door te voeren. Het is mogelijk, dat veranderingen in de vraag- en aanbodverhoudingen de door de verandering van het belastingstelsel bewerkte prijswijzigingen versterken of tegengaan.

3. De belangrijkste veronderstelling welke aan bovenstaande redenering ten grondslag ligt, is dat de door de consumenten gekochte hoeveelheden van de verschillende artikelen niet door de prijsveranderingen worden beïnvloed. Laat men deze veronderstelling los dan wordt de invloed van de verandering van belastingstelsel veel moeilijker voorspelbaar. Men moet dan de vraagelasticitei-

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

(I.M.)

teiten van de verschillende consumptiegoederen en de door een verandering van de gevraagde hoeveelheden geïnduceerde wijzigingen in het aanbod trachten te ramen. Daarbij dient men niet alleen met de vraag en het aanbod op de markt van de consumptiegoederen rekening te houden, maar moet men tevens de mogelijke reacties in de voorgaande bedrijfstakken in beschouwing nemen. Het is duidelijk dat het in de meeste gevallen onmogelijk zal zijn om zich van de veelheid der hierbij in het geding zijnde factoren ook maar een enigszins volledig beeld te vormen.

HET is vanzelfsprekend niet mogelijk om een algemeen geldende uitspraak over de houding van „de” Nederlandse exporteur tegenover de verandering van belastingstelsel in Duitsland te doen. Veel zal afhangen van de specifieke verhoudingen op de verschillende markten²⁾. Wij menen echter wel uit het vorenstaande te mogen concluderen, dat de meerderheid van de Nederlandse exporteurs tegenover de Duitse afnemers zal kunnen stellen, dat de verandering in het belastingstelsel vanaf 1 januari 1968 geen verlaging van de netto opbrengsten aan de grens (vóór belasting) zal behoeven te betekenen. In hoeverre deze stelling in tweede instantie ten voordele of ten nadele van de exporteur correctie behoeft — onder meer in verband met de genoemde factoren 1, 2 en 3 — zal van geval tot geval moeten worden beoordeeld.

Santpoort.

Dr. J. VAN DER ZIJPP.

²⁾ Er gelden in het huidige systeem bijv. speciale regels voor de Duitse vrijhavengebieden, welke consequenties voor de overgang op het BTW-stelsel hebben. Voorts kan de vraag aan het eind van dit jaar enigszins dalen wegens de overgang van het ene systeem op het andere. Om te bewerken dat het BTW-stelsel inderdaad vanaf 1 januari 1968 volledig in werking treedt, zou een teruggave gegeven moeten worden van de OB welke vroeger is betaald op de op die datum aanwezige voorraden grondstoffen, tussenprodukten en eindprodukten en duurzame produktiemiddelen. Wat de voorraden betreft wordt deze restitutie inderdaad grotendeels gerealiseerd, echter niet volledig waardoor er een neiging zal zijn de voorraden per 31 december 1967 zo laag mogelijk te houden. Restitutie van de OB op de produktiemiddelen zou voor de Staat een te groot financieringsprobleem met zich brengen. Om voor deze goederen een kopersstaking te voorkomen, zal gedurende enkele jaren een (aflopende) investeringsbelasting worden geheven, nl. 8 pCt. in 1968, 7 pCt. in 1969, 6 pCt. in 1970, 4 pCt. in 1971 en 2 pCt. in 1972. Niettemin zouden ook de kopers van investeringsgoederen in de laatste maanden van dit jaar enigszins terughoudend kunnen zijn.

(I.M.)

1894 de voordelen van een afgeronde aandelenportefeuille

De veiligheid van pensioenaanspraken

BIJ de publiciteit over de moeilijkheden bij de N.V. J. B. van Heijst & Zonen te 's-Gravenhage is o.m. gebleken dat het pensioenfonds een grote vordering op het bedrijf had, welke ten dele zou samenhangen met het niet afdragen van de op het loon van de werknemers ingehouden pensioenpremies.

Op deze omstandigheid is van verschillende kanten scherpe en soms emotionele kritiek geleverd, waarbij in de meeste gevallen geen aandacht is geschonken aan de op dit punt bestaande wettelijke voorschriften. Een geheel andere vraag is die of de wettelijke voorschriften wel juist genoemd mogen worden. Daarop zal in het navolgende worden ingegaan.

Zoals bekend, is de Pensioen- en spaarfondsenwet in het leven geroepen om zoveel mogelijk te waarborgen, dat wanneer er bij werknemers verwachtingen zijn gewekt door toezeggingen omtrent pensioen, zulke verwachtingen inderdaad in vervulling zullen gaan. In de wet is mede betrokken de beveiliging van het sparen voor een uitkering bij wijze van oudedagsvoorziening.

Voor de beveiliging van pensioenaanspraken geeft de wet aan de werkgevers de volgende mogelijkheden:

1. de toetreding tot een bedrijfspensioenfonds;
2. de oprichting van een ondernemingspensioenfonds;
3. het sluiten van verzekeringsovereenkomsten ingevolge de Ouderdomswet 1919;
4. het sluiten van verzekeringsovereenkomsten met ondernemingen die het levensverzekeringbedrijf uitoefenen;
5. ervoor zorgen, dat de werknemers zelf overeenkomsten sluiten als genoemd onder 3 en 4.

Voor de individuele werkgever is de eerste mogelijkheid nauwelijks een keuzemogelijkheid te noemen, omdat de toetreding in het algemeen voortvloeit uit een collectieve arbeidsovereenkomst. Van de toetreding is echter vrijstelling mogelijk, indien een onderneming tenminste zes maanden voordat aan de Minister van Sociale Zaken door representatieve organisaties uit het bedrijfsleven een verzoek is gericht tot verplichtstelling van deelneming in een bedrijfspensioenfonds, reeds een voorziening heeft getroffen welke gelijkwaardig is aan die van het bedrijfspensioenfonds.

Voor de praktijk van het bedrijfsleven zijn naast de deelneming aan een bedrijfspensioenfonds hoofdzakelijk de onder 2 en 4 genoemde mogelijkheden van belang. In vele gevallen is er tussen deze twee mogelijkheden weinig verschil, omdat de meeste pensioenfonds hun verplichtingen volledig herverzekeren bij het levensverzekeringbedrijf.

Behoudens in het hierna nog te behandelen geval, waarin de verzekeringen betrekking hebben op in het verleden vervulde diensttijd, kan men zeggen, dat bij

directe of indirecte verzekering — via een pensioenfonds — de voor de dekking van de pensioenaanspraken benodigde middelen volledig aan de onderneming worden onttrokken. In de meeste gevallen zal de werkgever de premies zelfs voorschieten over een periode die belangrijk langer is dan de periode waarover loon wordt betaald, zodat bij ontslag van de werknemer aan de werkgever nog een restitutie moet plaatsvinden wegens vooruitbetaalde premie.

In vele gevallen komt het voor, dat pensioenaanspraken worden toegekend over reeds verstreken diensttijd. In de regel geschiedt dat onder voorwaarde, dat de werknemer tot het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd in dienst van de werkgever blijft. Dit betekent, dat bij eerder ontslag slechts een evenredig deel van de genoemde verstreken diensttijd voor de pensioenberekening in aanmerking komt. Voor zover deze voorwaarde is gesteld zal de bij voortijdig ontslag bestaande aanspraak in het algemeen door de premiebetaling gedekt zijn. Indien de voorwaarde echter niet is gesteld, hetgeen overigens slechts sporadisch voorkomt, zal de werkgever tot dekking van de pensioenaanspraken nog premies moeten betalen, nadat het ontslag is ingegaan. Hierin schuilt voor de werknemer het gevaar, dat de werkgever mogelijk insolvent wordt.

In het algemeen kan worden gesteld, dat de werknemer de grootst mogelijke zekerheid voor zijn pensioenaanspraken heeft bij dekking door middel van verzekering, omdat de daarvoor benodigde middelen volledig buiten de onderneming aanwezig zijn. Dit blijkt ook uit de opbouw van de Pensioen- en spaarfondsenwet. Artikel 9 van deze wet stelt overdracht of herverzekering van de pensioenverplichtingen door een pensioenfonds op de voorgrond. Artikel 10 van de wet bepaalt dat die overdracht of herverzekering slechts achterwege mag blijven indien:

1. het fonds werkt volgens een actuariële en bedrijfs-technische nota betreffende het te voeren beleid, waarbij de financiële opzet en de grondslagen, waarop het rust, gemotiveerd omschreven zijn en waartegen de Verzekeringskamer verklaard heeft geen bezwaar te hebben;

2. door of vanwege het bestuur van het fonds ten genoegen van de Verzekeringskamer aangetoond wordt dat het fonds voldoende draagvlak bezit voor het zelfstandig dragen van het risico.

In de praktijk komt de tweede eis in het algemeen neer op het herverzekeren van de zwaarste risico's bij de kleinere fondsen (het overlijdensrisico) en de noodzaak tot het hebben van extra reserves. Wat het laatste betreft is er een storende bijkomstigheid welke voortvloeit uit de houding van de fiscus, die in het algemeen stortingen in een fonds voor de vorming van extra reserves niet als bedrijfskosten erkent. Als gevolg hiervan wordt de noodzakelijke groei van extra reserves soms tegengewerkt.

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

EEN pensioenfonds is verplicht te werken volgens het zgn. kapitaaldekkingstelsel, d.w.z. dat de bezittingen, tezamen met de te verwachten inkomsten uit rente en pensioenpremies, toereikend moeten zijn voor de aangegane verplichtingen.

De wettelijke eis, dat de belegging van de beschikbare gelden van een pensioenfonds op solide wijze moet geschieden, sluit in beginsel uit, dat de middelen volledig worden gebruikt voor de financiering van het bedrijf van de werkgever.

Ter uitwerking van dit beginsel werd in de wet vastgelegd, dat de bezittingen van een ondernemingspensioenfonds (of een spaarfonds) slechts voor ten hoogste een tiende deel mogen bestaan uit schuldvorderingen op de werkgever of aandelen in de onderneming. Voor de berekening van dat tiende deel blijft echter buiten beschouwing een uit rekening-courantverhouding voortvloeiende schuldvordering op de werkgever tot een niet hoger bedrag dan de door de werkgever jaarlijks voor pensioenen te storten gelden. Dit betekent, dat de werkgever ook de over een jaar op het loon ingehouden premies onder zich mag houden.

Ik meen uit de verschillende publikaties rond de in de aanhef van deze bijdrage aangeduide moeilijkheden de conclusie te mogen trekken, dat de inzichten thans duidelijk verschillen van die welke bij de totstandkoming van de wet werden verdedigd. Zo werd destijds in het Voorlopig Verslag (Tweede Kamer) o.m. opgemerkt, dat het toch niet onjuist en onbillijk schijnt, dat tegenover het recht, dat de oud geworden werknemers verkrijgen op een verzorgde oude dag — aan de verwezenlijking waarvan door de betrokken onderneming wordt medegewerkt —, het voordeel voor die onderneming komt te staan, dat althans een behoorlijk gedeelte van de besparingen der vroegere werknemers een functie vervullen bij het verkrijgen van het voor de onderneming benodigde kapitaal. Door deze binding — aldus het V.V. — aan de eigen onderneming verkrijgt tevens de gepensioneerde werknemer als het ware een zedelijk recht op een stuk gelijkgebleven koopkracht, terwijl anders, gelijk de praktijk aantoonde, het pensioen als gevolg van de daling van de koopkracht van het geld, veelal niet eens voldoende zal zijn voor een minimaal levensonderhoud.

Naar aanleiding hiervan werd in de Memorie van Antwoord o.m. opgemerkt, dat in beginsel het lot van het pensioenfonds los moet staan van het lot van de onderneming. Dit hoofdbeginsel van de wet, aldus de M. v. A., mag niet worden prijsgegeven voor het voordeel, dat er voor de onderneming in gelegen is, indien de premies worden aangewend ter financiering van de onderneming. De mogelijkheid, dat belegging in de onderneming gelegenheid schept pensioenen te verhogen naar evenredigheid van gedaalde koopkracht, mag overigens niet worden overschat, omdat grote bedragen nodig zijn om de toepassing voor achterliggende dienstjaren te verwerklijken. De mogelijkheid, dat de financiële resultaten van een onderneming bij verwachtingen ten achter blijven, vormt een factor van onzekerheid, welke niet verantwoord kan worden geacht.

Uit deze motivering kan de conclusie worden getrokken, dat de belegging van één tiende deel + één jaar pensioenpremie eigenlijk inbreuk maakt op het hoofdbeginsel van de wet zoals hierboven is omschreven. Het is een duidelijke concessie ten behoeve van de werkgever. Dit blijkt temeer, wanneer men acht slaat op de overgangsbepaling voor fondsen, welke vóór de datum van afkondiging van de

wet zijn opgericht. Deze fondsen mogen gedurende een door de Verzekeringskamer te bepalen aantal jaren, een tijdvak van 25 jaren niet te boven gaande, te rekenen van de datum van inwerkingtreding van die overgangsbepaling, afwijken van de gestelde maximale beleggingsnorm, mits de aanpassing wordt nagestreefd volgens een door de Verzekeringskamer goedgekeurd plan. Aangezien het hier gaat om het prijsgeven van een voordelige financieringsmogelijkheid, behoeft het geen verwondering te wekken, dat in het algemeen ook de maximale duur wordt aangehouden. Een zelfde souplesse geldt voor de werkgever die nieuwe financiële verplichtingen boven de reeds bestaande op zich heeft genomen en voor de werkgever die verplichtingen aangaat welke verband houden met het toekennen van aanspraken op pensioen over reeds verstreken dienstjaren.

Het komt mij voor, dat zowel de toegestane omvang tot belegging in de eigen onderneming als de aanpassingsperiode te ruim zijn. Aanpassing van de financiering van een onderneming laat zich m.i. even goed voltrekken in een periode van 10 of ten hoogste 15 jaar. Ik ben allerminst beducht voor de wel eens geuite vrees dat de werkgever door een dergelijke termijn afgeschrikt zou worden bij het toekennen van nieuwe aanspraken.

Er is onvoldoende aandacht geschonken aan het feit, dat door het toestaan van belegging in het eigen bedrijf als hierboven omschreven het middelgrote en grote bedrijf een financieringsfaciliteit genieten, welke aan het kleine bedrijf, dat niet anders kan dan verzekeren, wordt onthouden.

HET belang van de werknemers bij volledige zekerheid ten aanzien van de belegging van de middelen tot dekking van hun pensioenaanspraken acht ik veel groter dan het financieringsbelang van de onderneming, welke altijd alternatieve, zij het in de regel wat duurdere, mogelijkheden heeft.

In verband daarmee zou ik willen pleiten voor:

1. afschaffing van de mogelijkheid tot belegging in de eigen onderneming;
2. de verplichting om de jaarlijks voor pensioen in een fonds te storten gelden op zodanige wijze aan het fonds te doen toevloeien als overeenkomt met de uitbetaling van het loon;
3. verkorting van de termijnen van (ten hoogste) 25 jaren tot ten hoogste 15 jaar.

Een dergelijke wijziging vereist uiteraard een overgangstermijn welke 15 jaar kan zijn. Ik ben er mij van bewust, dat door een dergelijke wijziging van de wet aanzienlijke bedragen blijvend aan vele ondernemingen worden onttrokken, hetgeen in een aantal gevallen de noodzaak van bijzondere oplossingen zal meebrengen. Ik denk daarbij aan de mogelijkheid van een beleggingsfonds van de gezamenlijke pensioenfondsen, dat de vorderingen op de verschillende ondernemingen overneemt tegen een uniforme rente, waarbij de individuele fondsen in dezelfde omvang in deze leningsportefeuille participeren als overeenkomt met de vordering op de onderneming. Het risico wordt dan gelijkelijk door alle belanghebbenden gedragen. Men voorkomt dan dat bij een debâcle de werknemers niet alleen hun betrekking doch ook een deel van hun pensioenaanspraken kwijtraken.

Utrecht,

C. P. A. BAKKER.

Tien jaar E.E.G.-Verdrag

NAAR aanleiding van het tienjarig bestaan van het E.E.G.-Verdrag in maart van dit jaar, zijn verschillende beschouwingen over de in de afgelopen periode bereikte resultaten verschenen. Het honderdste nummer van de *Revue du Marché Commun* (maart 1967) en het aprilnummer van *L'europe en formation* — waaruit in het volgende een aantal artikelen zullen worden besproken — zijn zelfs geheel aan dit tienjarig bestaan gewijd.

Laten we eerst de scheidende president van de Europese Commissie, Walter Hallstein, aan het woord, die in het artikel „Mitten auf dem Wege zur Einheit Europas” (*Europa Archiv*, 25 maart 1967) vaststelt dat, „Wirtschaftlich ist die Integration ein grosser Erfolg”. Hij leidt dit af uit de grote toename van het handelsverkeer, zowel binnen de Gemeenschap als met derde landen. Tevens wijst Hallstein op het versnelde tot stand komen van de douane-unie (vanaf 1 juli 1968), het in werking treden van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de voortgang op weg naar het afschaffen van de belastinggrenzen. De vraag of de doelstellingen en methoden van de Verdragen nog juist zijn, beantwoordt Hallstein onvoorwaardelijk bevestigend. Het scheppen van een Politieke Unie op het gebied van de buitenlandse en de militaire politiek blijft de noodzakelijke bekroning van de integratie. Dat de huidige opvattingen der lid-staten op deze terreinen nog (!) niet parallel lopen, vormt echter geen beletsel voor verdere uitvoering van de bestaande Verdragen. De door Hallstein genoemde toename van het handelsverkeer raakt direct aan het vraagstuk van de „trade creation” en de „trade diversion”, welke begrippen sinds Viner als criteria (o.a.) voor de wenselijkheid van een douane-unie worden beschouwd. De bekende economist Bela Balassa doet in een belangwekkend artikel „Trade creation and trade diversion in the European Common Market” (*The Economic Journal*, maart 1967) een poging na te gaan wat de invloed van de E.E.G. is geweest op de handelsstromen. Na uitsplitsing van de handelscijfers over verschillende goederencategorieën en verschillende gebieden, komt Balassa tot de conclusie dat de E.E.G. inderdaad heeft geleid tot „trade creation”. Voor een aantal goederen (voedingsmiddelen, grondstoffen) ook tot „trade diversion”, doch dit laatste wordt gecompenseerd door de zgn. „external trade creation”, waaronder een hogere E.E.G.-import als gevolg van een sterkere groei wordt verstaan. Ondanks de vraagtekens die men bij de gevolgde methodiek kan plaatsen, vormt dit artikel een welkome bijdrage tot de discussie over dit onderwerp.

Evenals Walter Hallstein constateert Jacques Mallet in „Marché Commun, an X” (*L'europe en formation*, april 1967) de gedurende de afgelopen periode bereikte positieve resultaten. Daarnaast neemt hij op een aantal gebieden een achterstand waar. Met name noemt Mallet het vervoerbeleid, de handelspolitiek en het energiebeleid, terwijl ook de coördinatie van de algemene economische politiek ten achter blijft bij het realiseren van de douane-unie. Het is de vraag of hiertoe nog wel de politieke wil

aanwezig is, aldus Jean Saint-Geours in „Les perspectives du Marché Commun européen pour la prochaine décennie” (*Revue du Marché Commun*, maart 1967). Deze auteur wijst in dit verband op het herleven van een nationaal protectionisme, o.a. in de kolen- en staalsector. Vaak verbergt dit protectionisme zich onder de dekmantel van het regionale beleid. Als belangrijkste opgave voor de komende jaren ziet Jean Saint-Geours het verwezenlijken van een geharmoniseerd industrieel structuurbeleid en een nauwe samenwerking op het gebied van het technologisch onderzoek. Dezelfde aanbevelingen doet François Xavier Ortoli (Commissaire Général du Plan) in een beschouwing over „Le développement économique français et le Marché Commun” (*Revue du Marché Commun*, maart 1967). Hij komt tot de conclusie dat de E.E.G. een gunstige invloed heeft gehad op de Franse economie, getuige de bevredigende economische groei en de sterke stijging van de export (met name van landbouwproducten: Frankrijk is de tweede exporteur van landbouwproducten na de Verenigde Staten geworden). Desondanks is een verdergaande modernisering van de Franse landbouw noodzakelijk. Ook de wijziging van de mentaliteit van vele leiders van ondernemingen, die de E.E.G. heeft teweeg gebracht, dient zich verder voort te zetten.

Het gemeenschappelijk beleid

De pogingen om te komen tot een gemeenschappelijk beleid hebben het meeste succes opgeleverd in de landbouwsector. Gedurende „Dix ans de politique agricole commune” (*Revue du Marché Commun*, maart 1967) is het gemeenschappelijk beleid geleidelijk tot stand gekomen. De auteur constateert dat de uitvoering van het markt- en prijsbeleid verder is gevorderd dan het minstens zo noodzakelijke structuurbeleid, dat nog voornamelijk nationaal wordt gevoerd. De auteur verwacht dat met de ontwikkeling van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw hierin verbetering zal komen.

In tegenstelling tot het landbouwbeleid zijn bij de vorming van een gemeenschappelijk vervoers- en energiebeleid nog slechts weinig resultaten bereikt. Wat de vervoerspolitiek betreft geeft J. Dousset in „Bilan et perspectives de la politique des transports” (*Revue du Marché Commun* maart 1967) een overzicht van de problemen en de wijze waarop de Commissie deze heeft trachten op te lossen. De oorzaak van het gebrek aan resultaat schrijft Dousset toe aan „... l'absence de la volonté politique que l'on a constaté à l'égard de l'instauration d'une politique commune”.

Eenzelfde opmerking zou gemaakt kunnen worden met betrekking tot „La politique énergétique européenne” (*Revue du Marché Commun*, maart 1967), waaraan Pierre Olivier Lapie een beschouwing wijdt. Duidelijk komen de geringe resultaten op het gebied van de onder het E.E.G.-Verdrag ressorterende koolwaterstoffen tot uiting, evenals de in feite optredende desintegratie van de Europese kolenmarkt. Dit laatste wordt naar de mening van Lapie voornamelijk veroorzaakt door het ontbreken van een gemeenschappelijke handelspolitiek in het E.G.K.S.-Verdrag. Een werkelijk gemeenschappelijk energiebeleid

vereist daarom niet slechts een fusie van de executieven, doch is slechts mogelijk bij een fusie van de drie Europese Verdragen.

Coördinatie van de economische politiek

Het vervallen der onderlinge invoerrechten op 1 juli 1968 betekent nog niet het verdwijnen van alle grensformaliteiten. De tariefgrenzen mogen verdwenen zijn, door de verschillen in belastingssystemen blijven de belastinggrenzen bestaan. Omdat een dergelijke situatie niet in overeenstemming kan worden geacht met een werkelijk gemeenschappelijke markt, dient een zekere harmonisatie der belastingstelsels van de lid-staten plaats te vinden. Een eerste stap werd hiertoe gezet tijdens de Raadszitting van februari jl., toen besloten werd dat de lid-staten vóór 1 januari 1970 over zouden gaan tot heffing van de omzetbelasting volgens het toegevoegde-waardestelsel.

Een korte samenvatting van het te volgen systeem geeft Europees Commissaris Hans von der Groeben in „L'introduction de la T.V.A. dans la Communauté Européenne” (*L'Europe en formation*, mei 1967). Het belangrijkste voordeel van het toegevoegde-waardestelsel is, dat aan de grenzen nu een exacte compensatie van het verschil in geheven omzetbelasting in het exporterende en het importerende land kan plaatsvinden. Overigens vraagt Mr. W. F. C. Stevens zich in zijn artikel „De betekenis van de artt. 95 en 96 van het E.E.G.-Verdrag” (*Sociaal Economische Wetgeving*, februari 1967) af, of de door de Raad aangenomen richtlijn wel in overeenstemming is met de interpretatie van het Europese Hof van de artt. 95 en 96. De richtlijn staat namelijk een aftrekmogelijkheid van de op de investeringsgoederen drukkende belasting toe en dit zou door de interpretatie van het Hof juist zijn uitgesloten. Op grond hiervan concludeert Stevens: „Het zou daarom in het belang van alle lid-staten zijn, indien het Hof — voordat het te laat is — om uitleg wordt gevraagd”.

De verandering van belastingstelsel, waartoe de E.E.G.-landen overgaan, heeft ook invloed op de export van derde landen naar de E.E.G., zoals blijkt uit een artikel van W. Brodmann, getiteld „Die Wettbewerbswirkungen unterschiedlicher Steuer-systeme im internationalen Handel” (*Aussenwirtschaft*, maart 1967). Deze auteur gaat speciaal de gevolgen voor Zwitserland, waarvan de export voor een belangrijk deel op de E.E.G. is gericht, na. Daar op het ogenblik de compenserende heffing van omzetbelasting in met name Duitsland (en Nederland) lager is dan de belasting op de in het binnenland vervaardigde producten, zal de heffing op geïmporteerde goederen toenemen. De Zwitserse concurrentiepositie wordt hierdoor slechter. Daarbij komt dat de Zwitserse exporteur fiscaal toch al in het nadeel verkeert door het hoge aandeel der directe belastingen, waarvoor geen compensatie wordt toegepast. Brodmann pleit dan ook voor een aanpassing van het Zwitserse belastingstelsel in de richting van een toename van het aandeel der indirecte belastingen.

De harmonisatie van de omzetbelasting moet overigens naar de mening van de Europese Commissie gevolgd worden door een harmonisatie van de overige belastingen die een directe invloed op de concurrentieverhoudingen hebben. Daarbij moet met name worden gedacht aan de van de ondernemingen geheven belastingen. Het is echter bijzonder moeilijk de op de ondernemingen drukkende belastingen internationaal te vergelijken. R. Regal en J. P. Timmermans stellen in hun artikel „Die Bemessung von Steuern auf Unternehmensgewinne in den Ländern der

EWG” (*Kyklos*, 1967, nr. 1) vast, dat op dit terrein de laatste tijd toch wel vooruitgang is geboekt. Men dient volgens deze schrijvers te onderscheiden tussen de nominale en de effectieve belastingheffing. Rekening moet namelijk worden gehouden met de bestaande belastingfaciliteiten, de toegestane afschrijvingsmethoden, de investeringsaftrek enz. In het kader van de belastingharmonisatie in E.E.G.-verband kan dus niet volstaan worden met een vergelijking van globale percentages als het aandeel van de indirecte belastingen of de procentuele belastingdruk om de bestaande verschillen aan te geven.

Veel verder dan de belastingharmonisatie gaat het pleidooi voor een nauwere „Koordinierung der Budgetpolitik Westeuropäischer Länder” (*Aussenwirtschaft*, maart 1967) van R. Meimberg. Deze coördinatie is noodzakelijk omdat de nationale conjunctuurbeweging via de internationale handel invloed op andere landen heeft. Daarnaast hebben sommige uitgavencategorieën (subsidiën!) een rechtstreekse invloed op de internationale concurrentieverhoudingen. Ook het internationale kapitaalverkeer ondergaat de invloed van het budgetbeleid, zodat ook om deze reden coördinatie gewenst is. Meimberg geeft in het vervolg van zijn artikel aan, hoe deze coördinatie zou kunnen plaatsvinden, waarbij hij voornamelijk denkt aan voortdurend overleg over de te nemen maatregelen. Een dergelijk overleg, dat zoveel mogelijk Westeuropese landen zou moeten omvatten, kan ook de eventuele toetreding van Engeland en andere landen tot de E.E.G. vergemakkelijken.

Een internationaal beleid als hier bepleit ten aanzien van het budgetbeleid, vindt reeds regelmatig plaats over het monetaire beleid. De wijze waarop dit beleid wordt gevoerd, verschilt van land tot land aanzienlijk. In zijn zeer interessante artikel „Les entreprises bancaires dans la politique économique des pays de la CEE” (*Revue du Marché Commun*, april 1967), geeft L. Morissens een overzicht van de instrumenten van de monetaire politiek, die in de verschillende E.E.G.-landen worden gehanteerd. Door de grote verschillen zal de weg naar een gemeenschappelijke monetaire politiek nog zeer lang zijn.

De kapitaalmarkt, concentraties en het wetenschappelijk onderzoek

Volgens Robert Marjolin, die zich onder de titel „L'Europe et les Etats Unis” (*L'Europe en formation*, april 1967) bezig hield met de toekomst van de Europese Gemeenschap, dient het economisch beleid de komende jaren vooral gericht te zijn op vier doelstellingen. Deze doelstellingen zijn: de vorming van een Europese kapitaalmarkt, vergroting van de schaal van de Europese ondernemingen, verkleining van de achterstand bij het wetenschappelijk onderzoek en betere coördinatie van de sectorpolitiek en het regionale beleid.

Een Europese kapitaalmarkt dient volgens Jean Choffel in „Une nécessité: un marché financier européen” (*Les annales du marché commun*, april 1967) in twee stadia tot stand te komen. De eerste fase bestaat in een versterking van de nationale kapitaalmarkten (zoals thans in Frankrijk gebeurt); hierop moet dan de unificatie van de nationale markten volgen. Voor dit tweede stadium bereikt kan worden, moet aan enkele voorwaarden voldaan zijn, m.n. het afwezig zijn van het wisselkoersrisico en de neutraliteit van de belastingssystemen.

De aanpassing van de ondernemingen aan de dimensie van de Europese markt kan zich voltrekken door concentraties. Een interessant overzicht van de belangrijkste gedurende de laatste jaren plaats gevonden hebbende

concentraties geeft H. Aszkenazy in „Le mouvement de concentration dans le marché commun” (*Les problèmes de l'Europe*, 1967, nr. 35). Een concentratie over de landsgrenzen heen, dus tussen ondernemingen van verschillende nationaliteit, stuit nog op vele moeilijkheden. Vandaar dat in deze gevallen meestal de vorm van wederzijdse deelnemingen, het stichten van een gemeenschappelijke dochteronderneming of een overeenkomst tot samenwerking wordt gekozen. Een fusie tussen ondernemingen van verschillende nationaliteit zal pas goed mogelijk zijn als een „statuut voor een Europese vennootschap” bestaat. Marie-France Berthon somt in het artikel „La société commerciale européenne” (*L'Europe en formation*, juni 1967) vier obstakels voor de vorming van een dergelijk statuut op. In de eerste plaats het juridische obstakel of de Europese vennootschap moet worden geregeld door middel van een „loi uniforme” in alle lid-staten of door middel van Europees recht. Ten tweede de fiscale obstakels. Op de derde plaats sociale obstakels (regeling van de medezeggenschap). En last but not least de politieke obstakels, welke er voornamelijk in bestaan dat Frankrijk niet een deel van zijn soevereiniteit wenst af te staan. Voor een werkelijke aanpassing aan een gemeenschappelijke markt zal dit naar de mening van de auteur echter toch noodzakelijk blijken.

Steeds menigvuldiger wordt de roep om een gezamenlijke inspanning der Westeuropese landen op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek. Hoe Jean-Claude Soum in dit verband de rol van Euratom ziet, blijkt duidelijk uit de titel van zijn artikel: „Euratom, expérience pilote dans la coopération scientifique et technique de l'Europe” (*L'Europe en formation*, april 1967). Hoewel thans ook Euratom is aangetast door een zekere crisissfeer, heeft deze organisatie in het verleden zeer goed werk gedaan. Dit werk betreft voornamelijk drie terreinen, t.w. het onderzoek naar de toekomstige rol van de nucleaire energie, verrichten van research op nucleair terrein en het bevorderen van de industriële toepassing van de nucleaire energie. Juist in verband met het alom heersende pessimisme rond Euratom, houdt de Belgische Commissaris Paul de Groote een „plaidoyer pour Euratom” (*Les problèmes de l'Europe*, 1967, nr. 35). De Groote beoogt in dit artikel dan ook dat, nu de kernenergie concurrentieel begint te worden, verder onderzoek geboden blijft. Op grond van de ervaring die Euratom in de afgelopen tien jaar heeft opgedaan — en niet alleen op nucleair gebied — zou het tevens gewenst zijn het terrein van Euratom uit te breiden tot het wetenschappelijk en technisch onderzoek in het algemeen.

In dit verband kan gewezen worden op de bijdrage die Euratom heeft geleverd tot de ontwikkeling van de elektronische informatieverwerking. Rolf Wagenführ geeft hiervan in zijn artikel „Die wirtschaftliche Integration Westeuropas und die elektronische Datenverarbeitung” (*Kyklos*, 1967, nr. 1) verschillende voorbeelden. Zo is bijv. een begin gemaakt met de elektronische verwerking van literatuur over het nucleaire onderzoek. Elke publikatie wordt aan de hand van een aantal trefwoorden verwerkt. Volgens A. Mauperon en A. Sidet die over dit onderwerp schrijven in hun artikel „Une contribution à l'effort scientifique et technique de l'Europe, la documentation nécessaire de l'Euratom” (*Revue du Marché Commun*, maart 1967), is het de bedoeling dat geïnteresseerden zich op bepaalde trefwoorden kunnen abonneren en zodoende verzekerd zijn van kennisname van de literatuur over bepaalde onderwerpen.

Ingezonden stuk

De moderne jeugd in de marketing

WANNEER Dr. Bonnet in *E.-S.B.* van 2 augustus 1967 wil schrijven over „De moderne jeugd in de marketing” en hij definieert marketing als „... wetenschap van afzet en concurrentie”, dan zal hij ook wetenschappelijk te werk moeten gaan. Onze kritiek luidt, dat Dr. Bonnet geen artikel heeft geschreven over „jeugd in de marketing” (hierbij rekening houdend met het feit, dat het slechts om een „eerste deel” gaat), maar d.m.v. gemeenplaatsen, inconsistent cijfermateriaal, onvoldoende gefundeerde uitspraken, irrelevante beweringen, holle frases en wat dies meer zij,

— beweert dat de jeugd (hier: jongeren van 14-24 jaar) een aparte groep vormt met eigen (vrije) koopkracht en eigen preferenties (iets wat niemand zal tegenspreken); — een soort bestedingsanalyse of budgetonderzoek geeft (die kwantitatief ondeugdelijk is, en voor zover kwalitatief, voor de hand liggend en ongefundeerd is, aldus niets bijdragend tot een beter inzicht); — wil aantonen, dat tal van branches afhankelijk zijn van de jeugd (in welke opzet Dr. Bonnet niet slaagt) c.q. de totale jeugdconsumptie zeer aanzienlijk is (wat alleen absoluut genomen niet onjuist is, maar relatief slechts ca. 5 pCt. van de geaggregeerde consumptie van gezinshuishoudingen blijkt te zijn).

Ter staving van deze in algemene termen vervatte kritiek hebben wij (gemakshalve in grote lijnen de loop van het artikel volgend) een puntsgewijs commentaar opgebouwd, hetgeen o.i. de duidelijkheid van de discussie bevordert, waarbij wij expliciet willen stellen dat e.e.a. als „bewijsmateriaal” opgevat moet worden en *niet als uitputtende opsomming*.

Inconsistent/ondeugdelijk cijfermateriaal.

1. (Het aantal jeugdigen in) „West-Europa kan worden geschat op 20 mln. (13 pCt. van de totale bevolking)” (blz. 776) zou een totale *Westeuropese* bevolking impliceren van 154 mln. Alleen al de E.E.G. telde in 1965 181 mln. inwoners¹⁾.

2. „Voor *West-Europa* kan de totale besteding.... gesteld op f. 30 tot f. 35 mrd. per jaar voor de groep 14 tot 24-jarigen”. Tellen wij de bedragen, die Dr. Bonnet zelf noemt (en het betreft hier slechts de E.E.G. minus B.L.E.U., plus Engeland) op, dan komen wij al tot resp.: f. 2 mrd. + f. 11 mrd. (nl. DM 11,6 mrd. in 1964) + f. 8 mrd. + f. 15 mrd. + f. 6 mrd. (waarbij f. 3,3 mrd. aangenomen voor 20-24-jarigen), is totaal f. 42 mrd. (wat aardig klopt met 5 pCt. van de totale consumptie van gezinnen in die landen, welke in 1965 \$ 234 mrd. of ca. f. 842 mrd. bedroeg²⁾).

3. „Per jongere is gemiddeld aan vrije bestedingskracht beschikbaar: in *Nederland*, na interpolatie van andere gegevens, ongeveer f. 100 per maand”. Uitgaande van Bonnets-eigen cijfers, nl. een totaalbedrag van f. 2 mrd. per jaar dat de jeugd uitgeeft (wat overeenstemt met het door Dr. Bonnet genoemde percentage van ca. 5 van de

¹⁾ Basisstatistieken van de Gemeenschap, Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen, 1966. Tabel 1.

²⁾ Basisstatistieken van de Gemeenschap 1966, Tabel 18.

totale consumptie, welke laatste dan ca. f. 40 mrd. zou zijn: in 1965 bedroeg de totale consumptie van gezinnen f. 39.809 mln. ³⁾) en een aantal 15-24-jarigen van 2,1 mln. (wat eveneens juist is voor het jaar 1965 ⁴⁾), komen wij tot een maandbedrag van ca. f. 80 per jongere, een verschil dus van f. 20 tussen „vrije bestedingskracht” en consumptie. Een gemiddelde spaarquote van 20 pCt. is onaanvaardbaar (laten wij Dr. Bonnet aan het woord: „... Amerikaanse „high-school”-jeugd spaart bijna 10 pCt. van haar vrije budget”; veel wijzer worden we niet van opmerkingen als: „van de Franse jeugd heeft 63 pCt. sparen geleerd (de helft hiervan doet het regelmatig)”, „in West-Duitsland spaart . . . 40 tot 78 pCt. . . een deel van haar budget. . .”, ook: „de bedragen zijn meestal klein, de frequentie en de spreiding is evenwel niet gering” (!?!).

Houden we het op Bonnets „Amerikaanse’ 10 pCt., dan is er nog een „onverklaarde rest’ van f. 10, ofwel 10 pCt., zodat onze belangstelling uitgaat naar de „andere gegevens” en/of hoe deze „geïnterpoleerd’ zijn. Of moeten we Bonnets „ongeveer” opvatten als \pm 10 pCt.?

4. Garen we thans de gegevens over de Westduitse jeugd bijeen, dan vinden we het volgende: 8 mln. jongeren geven per jaar DM 11,6 mrd. uit (blz. 776). Dat betekent dus ca. DM 120 gemiddeld per maand per jongere, wat in overeenstemming is met het bedrag dat Dr. Bonnet op blz. 776 geeft.

a. Een kledinguitgave van DM 4,6 mrd. per jaar (blz. 777) is ca. 40 pCt. van het totaalbedrag, en geen 70 pCt. (blz. 777) „van het jeugdbudget voor directe consumptie”.

De op blz. 777 genoemde 11 pCt. voor cosmetica en andere lichaamsverzorging komt neer, nog rekening gehouden met een spaarquote van 10 pCt., op een uitgave van DM 1,4 mrd., hetgeen niet te rijmen is met Bonnets mededeling „de Duitse jeugd legt voor cosmetica per jaar DM 600 mln. op de toonbank”, wanneer Dr. Bonnet zich ten minste niet verschuilen wil achter het „en andere lichaamsverzorging”, welke categorie wij impliciet onder cosmetica veronderstelden, wat geoorloofd lijkt, als we zien, wat Dr. Bonnet in de tabellen op blz. 777 al niet onder „cosmetica” verstaat: tussen schoonheidsmiddelen en artikelen voor lichaamsverzorging is kennelijk (terecht!) geen grens te trekken.

Samen met de verklaring van deze verschillen kan Dr. Bonnet ons wellicht duidelijk maken, wat *directe* consumptie is: per definitie zijn alle aankopen van gezinnen

consumptief (uitgez. woningen), en, wederom per definitie, is alle consumptie direct. Het noemen van directe consumptie zou impliceren dat gezinshuishoudingen ook *indirect* konden verbruiken.

b. Laten we er nu echter van uitgaan dat de *percentages* van Dr. Bonnet wel juist zouden zijn: van het budget gaat dan 70 pCt. naar kleding, en met 11 pCt. voor cosmetica (en andere lichaamsverzorging) is al 81 pCt. besteed. Zoals Dr. Bonnet opmerkt, wordt in West-Duitsland „een deel” bespaard, stel wederom 10 pCt. Er rest dan nog ca. 10 pCt. van DM 120 = ca. *DM 12 per maand* voor (om maar een greep te doen uit de bestedingsobjecten): „grammofoonplaten, bioscoop, zoetwaren, frisdranken, snacks, lectuur, bromfietsen”!

Wanneer wij e.e.a. van een andere kant uit benaderen, volgt een nog onwaarschijnlijker beeld: vlg. Dr. Bonnet besteedde in 1963/1964 het Westduitse meisje DM 650, de jongen DM 410 per jaar aan kleding. Stellen wij in de jeugdgroep evenveel jongens als meisjes, dan is de gemiddelde uitgave dus DM 530 per jongere per jaar, zijnde 70 pCt. van het budget. H.u.v. een maandbudget van

³⁾ Statistisch zakboek 1966, C.B.S. Tabel 244.

⁴⁾ Statistisch zakboek 1966, C.B.S. Tabel 11.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT
FACULTEIT DER SOCIALE WETENSCHAPPEN

Bij de Faculteit der Sociale Wetenschappen vacceert ultimo
1968 de leerstoel van

gewoon hoogleraar in de sociologie

De Faculteit geeft bekendheid aan het bestaan van deze vacature en hoopt geattendeerd te worden op mogelijke kandidaten. De leeropdracht voor de te benoemen hoogleraar luidt:

sociologie

Het ligt in het voornemen hem de theoretische sociologie op te dragen in de opleiding voor het doctoraal examen. Daarnaast zal hij leiding moeten geven aan empirisch onderzoek van het Sociologisch Instituut.

Zowel zij die de aandacht willen vestigen op mogelijke kandidaten alsook degenen die zelf in aanmerking willen komen, kunnen zich richten tot de Secretaris van de Faculteit, prof. dr. Chr. van Paassen, Trans 2 te Utrecht, onder overlegging van een curriculum vitae en een lijst van publikaties.

DM 63! Tien procent hiervan is slechts *de helft* van genoemde DM 12!

5. Blz. 776: „De Westeuropese jeugd van 14 tot 24 jaar mag gemiddeld worden gesteld op f. 100-f. 150 per maand”. Is dit een *gewogen* gemiddelde, en is hier rekening gehouden met verschillen in *koopkrachtpariteit*, of zijn ‚domweg’ de verschillende valuta’s tegen vigerende wisselkoersen in guldens omgerekend? Waarāan hebben we de bovengrens van f. 150 te danken, waardoor het ‚gemiddelde gemiddelde’ f. 125 wordt, als relatief welvarende en koopkrachtige Nederlandse resp. Westduitse jongeren niet hoger komen dan f. 90 (zie ad 3) resp. DM 120 = f. 108 (zie ad 4)? Heeft Dr. Bonnet soms de Verenigde Staten met (1 \$ = ‚domweg’ f. 3,60) f. 201 in het *Westeuropees* gemiddelde meegeteld?

Kwalitatieve aanmerkingen.

1. Vlg. Dr. Bonnet „blijft ook voor de marketing de oude uitspraak „Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst” een waarheid”. Dr. Bonnet vergeet dat de jeugdgroep steeds ‚opschuift’: de *bromfiets*klant van nu, is de in *auto’s* geïnteresseerde van de toekomst; Bonnets volwassenenmarkt van morgen is een markt met een *ander* bestedingspatroon, die ook een *andere* approach vergt. Bonnets adagium gaat slechts op voor fabrikanten, die een gehele ‚lijn’ maken van, bij wijze van spreken, kinderwagens tot en met auto’s: dan is de (jeugd)consument ‚vast te houden’!

2. Als Dr. Bonnet beweert, dat „het nalaten van een voortdurend verder internationale ontwikkeling van de marketing in aansluiting op de voortgaande Europese en wereldintegratie betreurenswaardige gevolgen geeft”, „zoals zich in ettelijke branches reeds duidelijk manifesteert”, stellen wij het op prijs te vernemen, of dit inzicht geput wordt uit zijn „internationaal en nationaal beschikbare bronnen” of uit „eigen ervaringen”. Wij vragen Dr. Bonnet *aan te tonen*, dat een faillissement/verliespositie/inkrimping van ten minste „ettelijke” bedrijven te wijten is aan *ondeskundige marketing*.

3. Wanneer Dr. Bonnet voor de jeugdmarkt een onder resp. bovengrens aanhoudt van 14 en 24 jaar, is dat zijn goed recht. Zoals elke dergelijke afscheiding is dit een subjectieve, willekeurige, zaak, zoals Dr. Bonnet zelf ook meent. Deze willekeurigheid wordt echter volkomen onjuist geadstrueerd, wanneer Dr. Bonnet schrijft, dat „de meisjes-perioden bijv. al op 11-jarige leeftijd beginnen” en „adolescentie... niet eindigt op de 24-jarige leeftijd, maar ... 30 tot 35 jaar en ... zelfs in het geheel niet meer eindigt”. E.e.a. wil namelijk niet zeggen dat een afgrenzing van de jeugdmarkt, bijv. van 10 tot 35 jaar, verdedigbaar is: deze groep mag dan homogeen zijn, wat betreft lichamelijke rijpheid resp. sentiment, er is hiermee nog niets gezegd over segmentatie-criteria als bijv. *koopkracht*, *koopgedrag* en *preferenties*. Overigens verliest Dr. Bonnet

De Directie van het **ONZE LIEVE VROUWE GASTHUIS**
(800 bedden)

en het **SINT LUCAS ZIEKENHUIS**
(450 bedden)

te Amsterdam, zoekt een

NAASTE MEDEWERKER

op directie-niveau.

De functie omvat o.m.:

- aandeel nemen in de voorbereiding en uitvoering van algemene beleidszaken,
- aandeel nemen in de organisatorische taken, ook op administratief-organisatorisch gebied,
- bewerken van gegevens voortkomende uit de interne controle.

Gezocht wordt een functionaris op academisch niveau of gelijkwaardig te achten vooropleiding, bij voorkeur leeftijd van 30 - 40 jaar.

Bij gebleken geschiktheid bestaat het voornemen tot aanstelling als

ADJUNCT - DIRECTEUR ALGEMENE ZAKEN

Belangstellenden wordt verzocht hun sollicitaties te richten aan de Directie van bovengenoemde ziekenhuizen,

1e Oosterparkstraat 179, Amsterdam-Oost.

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft, waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

zich toch meermalen in cijferdetaileringen met betrekking tot leeftijd (blz. 776), welke toch slechts uit *statistisch* oogpunt relevant zijn en met een concreet marketing-vraagstuk (zoals bijv. *geografische* verdeling of *beroeps-sociale* indeling) niets van doen hebben, terwijl zij niet consistent zijn met Bonnets dichotomie „teeners” — „twens” (blz. 776).

4. „Een royale vermeerdering van de koopkracht per jongere met 40 tot 50 pCt. tot het jaar 2000 zit er echter wel in”, luidt Dr. Bonnets kwantitatieve conclusie, na een puur kwalitatief ‚betoog’. Een dergelijke mededeling, die zeer belangrijk kan zijn voor een lange-termijnplanning (bijv. over 33 jaar!) van de te volgen marketing-strategie, vraagt o.i. enige toelichting: worden gederfde eigen inkomsten t.g.v. „verlenging der ... leerperiode” mogelijk gecompenseerd door „zakgeld, verdiensten uit part time- of vakantiewerkzaamheden”, en „ondersteuning van de ouders” (blz. 776)? Of mogelijk overgecompenseerd ten gevolge van de *hogere* verdiensten na een langere leerperiode, tenminste zolang de ‚afgestudeerde’ nog tot de jeugdgroep behoort? Met welke factoren is bij Bonnets prognose rekening gehouden en hoe is e.e.a. gekwantificeerd?

5. Wij hebben methodische bezwaren tegen het gebruik van het *naoorlogse* jaar 1948 als basisjaar, ter vergelijking met 1965 (blz. 777), te meer daar het hier om cosmetica gaat, dus luxe produkten. Tussenliggende gegevens bijv. uit 1955 en 1960 zijn o.i. onmisbaar om de trend te illustreren. Bovendien, de percentages van het „gebruik” (hoe definieert Dr. Bonnet dit vage begrip?) mogen gestegen zijn, enig nadenken leert dat de totale *uitgaven* (of evt. per hoofd) in 1965 zelfs lager geweest hadden kunnen zijn dan in 1948, hoewel de tabel een enorme stijging *suggereert!*

6. Wat moeten wij denken van de volgende orakeltaal (blz. 777): „De plattelands-jeugd staat wat spaarzaamheid betreft vooraan, maar ook de rest laat zich niet onbetuigd”. Betreft het bijv. bedragen (en dan in totaal of per hoofd?), of aantallen (absoluut of relatief)? Zo ook blz. 777, linkerkolom, regel 24 e.v.

7. Welke waarde voor zijn betoog hecht Dr. Bonnet aan volkomen kwalitatieve, vanzelfsprekende, limitatieve opsommingen, die per definitie volledig, maar wetenschappelijk letterlijk waardeloos zijn. Bijv.: „andere in aanmerking komende sectoren” wat betreft bestedingspatroon (blz. 777, links onderaan en rechts bovenaan). Zo ook: het ‚analyseren’ van de spaarmotieven (blz. 777).

8. Zoals reeds door ons opgemerkt, is het teleurstellend te noemen, dat de grote importantie van de jeugdkoopkracht slechts resulteert in ca. 5 pCt. van de macro-economische consumptie. Het blijft natuurlijk mogelijk, dat het hier om enkele bedrijfstakken gaat, zodat deze afzonderlijke branches in hoge mate wél afhankelijk zijn van de grillen der jeugdige kopers — hetgeen Dr. Bonnet ook bewees (blz. 777: „tal van branches zijn vrijwel geheel of voor een belangrijk deel afhankelijk. . .”), maar niet kan waarmaken, nl.: kleding 16 pCt. van de totale besteding, cosmetica: 20 pCt. (en met deze artikelgroepen hebben we vlg. Dr. Bonnet de voornaamste sectoren gehad: resp. 70 en 11 pCt. van het budget, waarbij wij de Westduitse cijfers hanteren, hetgeen geoorloofd lijkt als Dr. Bonnet stelt dat de bestedingspatronen „westers-internationaal” (?) vergelijkbaar zijn), bioscoop: 54 pCt. jongerenpubliek (wat niets zegt omtrent het aandeel van de jeugd in de *omzet*, maar relevant is voor bijv., wat Dr. Bonnet ook aanstipt, mediakeuze, waarmee wij ons echter in het kader van wat hiermede aangetoond wil worden, niet bezighouden), frisdranken: 20 pCt., snacks: 18 pCt., lectuur: 14 pCt. (of 77 pCt. boeken *leest* is irrelevant — het gaat hier nu om wie, en tot welk bedrag, lectuur *koopt*).

Dat producenten van bepaalde typen *bromfietsen*, welke speciaal bedoeld en geschikt gemaakt zijn voor de

BROCADES

N.V. Koninklijke Pharmaceutische Fabrieken v/h
BROCADES-STHEEMAN & PHARMACIA
Looiersgracht 27-39, tel. 64433, toestel 52 - Amsterdam-C.

wenst i.v.m. haar internationale activiteiten over te gaan tot het aanstellen van een

ECONOMISCH DOCTORANDUS

bij voorkeur bedrijfseconomische richting.

De gezochte functionaris dient belangstelling te hebben voor financiële rapportage en prognoses en fiskale vraagstukken. Het ligt in de bedoeling, dat aan hem de coördinatie van deze aangelegenheden, ook t.a.v. de buitenlandse dochterondernemingen wordt opgedragen.

Kennis van Frans, Duits en Engels dient op een zodanig niveau te staan, dat zakelijke gesprekken in deze talen kunnen worden gevoerd. Enige ervaring, opgedaan in een soortgelijke functie, strekt tot aanbeveling.

Gegadigden wordt verzocht zich schriftelijk te wenden tot Mr. G. Wieringa, Hoofd Afd. Personeelsbeleid der N.V., Looiersgracht 27-39, Amsterdam-C.

jeugd, afhankelijk zijn van deze jeugdgroep(en), wat betreft de verkoop van deze bromfietsen, lijkt ons een onbetwistbare waarheid, waarvan wij ons reeds bewust waren vóór lezing van Dr. Bonnets artikel. Hoe relatief echter ook nu weer Dr. Bonnets bewering is, wordt wel aangetoond door het uit de economische geografie bekende feit, dat arbeiderspendel mede gestimuleerd en mogelijk is gemaakt door het vervoermiddel bromfiets. Het gaat hier namelijk om oudere arbeiders, die voor het overgrote deel niet tot de jeugdgroep behoren. Dr. Bonnet moge het huidige straatbeeld er eens op nazien om zich een indruk te vormen van de mate, waarin bromfietsfabrikanten afhankelijk zijn van de jeugd!

9. Dr. Bonnet verwacht kennelijk *jeugdmarkt* (= koopkrachtige vraag van 14-24-jarigen) met *jeugdinvloed*, als hij stelt dat „eigen koopkracht én invloed op ouderen dus de twee pijlers van het belang der jeugdmarkt voor de marketing-manager” zijn.

Bij de marketing van jeugdartikelen zou de marketing-manager eerder zijn gedachten laten gaan over de *invloed van ouderen op de jeugd*. Dat de jeugd adviseert bij aankopen van (veelal duurzame) consumptiegoederen, is niet van interesse voor de marketingproblematiek van jeugdartikelen, maar voor die van bedoelde (duurzame) consumptiegoederen. Mutatis mutandis is voor de *jeugdmarkt* van belang, dat ouderen eventueel optreden als „con-sejller” of „promoteur” bij de aanschaf, vooral bij relatief dure artikelen als bijv. bromfietsen, waarvan de aankoop vaak (gedeeltelijk) gefinancierd wordt door de ouderen, i.c. de ouders (Bonnets „ondersteuning”, blz. 776, ook voor kleding), die dan toch ook in het minimale geval hun mening over merk, type, model enz. naar voren zullen brengen.

De wezenlijke denkfout van Dr. Bonnet is dus het niet onderscheiden tussen „belang der jeugd” (= eigen koopkracht en invloed op aanschaf van andere — duurzame — consumptiegoederen, *die buiten de jeugdmarkt vallen*) en „belang der jeugdmarkt” (= eigen preferenties, koopkrachtige vraag en invloed van anderen) voor de marketing-manager.

Blijf bij!

Lees „E.-S.B.”

10. Zo ook zijn opmerkingen als „nog afgezien van wat ten geschenke werd gekregen” en „krijgt de jeugd nog heel wat” (blz. 777) suggestief, maar niet ter zake doende: voor zover het cadeau betreft van jeugdigen zelf, is dit reeds in de cijfers verwerkt, en telt Dr. Bonnet dus dubbel; voor zoveel het gaat om gaven van niet-jeugdigen, heeft dit niets te maken met „de moderne jeugd in de marketing”: de marketing zou voor dat doel afgestemd moeten worden op de kopers, i.c. de ouderen, zie ad 9. Ter adstruering een voorbeeld van het tegenovergestelde type: ‚Vaderdag-reclame’ richt zich tot de (jeugdige) *gevers*, niet tot de vaders!

11. Dr. Bonnet is ons ten slotte explicatie verschuldigd omtrent de motieven die hem ertoe brachten te debiteren dat „boeken ongeveer even vaak gekocht worden als kledingstukken” en „de frequentie van het kopen van onderkleding is hoog . . . , maar minder hoog dan bijv. het aanschaffen . . . van kranten en tijdschriften” (blz. 777). Zijn deze (bovendien niet-kwantitatieve) relativeringen soms bedoeld voor de marketing-manager van papieren (onder)kleding?

's-Gravenhage.

Drs. J. G. Th. LINSSEN.

bo de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Landbouw en Visserij

bij de Accountantsdienst

adjunct-accountants

die zo ver gevorderd zijn met hun studie voor het academisch accountantsexamen, dan wel het accountantsexamen NIVRA, dat voltooiing van hun studie binnen enkele jaren mag worden verwacht. Leeftijd tot 35 jaar.

T.a.v. de nog te maken studiekosten worden faciliteiten verleend, terwijl met betrekking tot de tijd benodigd voor het volgen van cursussen en colleges in diensttijd een regeling mogelijk is.

Aanvangssalaris, afhankelijk van opleiding en ervaring, van f 1089,- tot f 1752,- per maand.

Na voltooiing van de studie en bij gebleken geschiktheid voor een leidende functie volgt benoeming tot accountant (huidig salaris max. f 2337,- per maand), terwijl een bevordering tot accountant I (huidig salaris tot max. f 2815,- per maand) tot de mogelijkheden behoort.

Standplaatsen: 's-Gravenhage, Utrecht en Wageningen.

Schriftelijke sollicitaties onder vac. nr. 7-2067/0936 zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantiewaardering

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

De gelddisponenten der banken bevinden zich wederom in de periode waarin het veel stuurmanskunst vereist om aan de door het seizoen bepaalde krapte op de geldmarkt het hoofd te bieden. Zij hebben sedert het midden van de maand een beperkte kasreserve opgebouwd, die echter rond de maandultimo als sneeuw voor de zon is verdwenen. Immers, niet alleen werden liquiditeiten aan het bankwezen onttrokken door de gebruikelijke uitbreiding van de bankbiljetencirculatie tegen het einde van de maand doch daarbij deed de betaling van belasting, in het bijzonder de voorlopige aanslagen vennootschapsbelasting, een aanslag op de geldmiddelen. Sedert 18 september steeg het rijkstegoed van f. 374 mln. tot f. 502 mln. Dit wijkt af van de ontwikkeling in hetzelfde tijdvak van de laatste jaren, toen het saldo van de Staat in deze periode een daling vertoonde en pas in de eerste twee weken van oktober de rijksinkomsten de -uitgaven aanmerkelijk overtroffen. Verschillen in de ontwikkeling in de diverse jaren kunnen vele oorzaken hebben. Het is mogelijk, dat in 1967 het aflossingspatroon van door de Schatkist eertijds aangegane kortlopende verplichtingen anders uitvalt dan in vorige jaren. Toen werd vooral gebruik gemaakt van uitgifte van schatkistpapier met aflossing gedurende de belastingperiode. Thans heeft men ook door middel van kasgeldleningen in de kasgeldbehoefte voorzien.

Om tegemoet te komen aan het netto beroep op de bankkassen hebben de banken uitsluitend gebruik gemaakt van de normale kredietfaciliteiten van De Nederlandsche Bank. De voorschotten in rekening-courant stegen van f. 27 mln. op 25 september tot f. 382 mln. op 2 oktober. De notering voor daggeldleningen handhaafde zich op 4½ pCt. In de open markt bestaat de neiging een hogere rente te bieden.

De concentratie in het bankwezen — tegenwoordig geven velen de voorkeur aan de term schaalvergroting — is weer een stap verder geschreden. Thans hebben Pierson, Heldring & Pierson en Vlaer & Kol te Utrecht een belangengemeenschap aangegaan. Eerstgenoemde is zelf ook het resultaat van een tijdens en vooral na de oorlog gegroeide combinatie van het Amsterdamse bankiershuis Pierson met Heldring & Pierson te Den Haag (1942 belangengemeenschap, 1958 samengesmolten tot Fa. Pierson, Heldring & Pierson), Schill & Capadose (1952), Furnee & Co. (1959), beide te Den Haag en Heldring & Van Marken te Amsterdam.

Bij wat wij de particuliere bankiers noemen, vormen zich in de loop der jaren enige krachtige combinaties. Achtergrond is ook hier de scherpe en nog steeds toenemende concurrentie tussen de handelsbanken onderling en tussen deze groep en diverse andere financiële instellingen.

KAPITAALMARKT

De kapitaalrente, zoals gemeten aan het gemiddelde effectieve rendement van langlopende staatsleningen, was na een zeer langzame stijging in juni jl. op 6,25 pCt. aangekomen. Tot eind augustus vond weer een beperkte daling plaats, die de rente op 6,10 pCt. bracht. De laatste weken vindt wederom het omgekeerde plaats. In een tijd, dat onder invloed van grotere terughoudendheid in de investeringen, die toch tot een geringere behoefte aan kapitaal moet leiden, is deze laatste ontwik-

keling merkwaardig. De gang van zaken in ons land loopt parallel met die elders, zodat het mogelijk is dat het buitenland een factor vormt bij de vorming van de rente op onze kapitaalmarkt. O.a. in de Verenigde Staten, Canada en Londen trekt de rente ook aan. In het bijzonder de ontwikkeling in de Verenigde Staten zou bij de rentestijging een rol kunnen spelen. De betalingsbalanssituatie in dit land dwingt de autoriteiten steeds sterkere druk op het Amerikaanse bedrijfsleven te oefenen om in het buitenland financiering te zoeken en dat zou op de Europese markt voor internationale leningen de vraag hebben doen oplopen. Via de betalingsbalans zou dit de rentestand in ons land beïnvloeden door een grotere kapitaalexport en/of een beperktere kapitaalimport.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1966	H. & L. 1967	29 sept. 1967	6 okt. 1967
Algemeen	270	350 — 268	348	349
Internationale concerns	351	471 — 343	467	471
Industrie	269	340 — 270	339	338
Scheepvaart	108	121 — 103	114	113
Banken en verzekering	154	188 — 155	188	185
Handel enz.	138	166 — 138	165	164

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 78,70	f. 115,50	f. 116,30
Unilever, cert.	f. 86	f. 110,60	f. 110,50
Kon. Petroleum	f. 122,40	f. 143,30	f. 145,50
A.K.U.	f. 53,80	f. 62	f. 62,60
K.L.M.	f. 352	f. 268	f. 252,50
Hoogovens, n.r.c.	55,60	f. 99	f. 98,20
E.M.S., nieuwe	—	f. 40,60	f. 39
Kon. Zout-Ketjen	463	780	766
Zwanenberg-Organon	f. 152,70	f. 195	f. 191,50
Robeco	f. 193	f. 224,80	f. 225,10

New York.

Dow Jones Industrials	786	927	929
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	6,43	6,14	6,16
Aandelen: internationalen b) ..	5,0	.	.
lokale b)	5,1	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	5	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

Beleggings-voorlichting: aan hen die zich thuis willen oriënteren stelt de AMRO Bank de volgende publicaties kosteloos ter beschikking: ● AMRO Beursnieuws (wekelijks, met veertiendaagse bijlage) ● Kerngetallen van Nederlandse effecten ● De Obligatiegids.

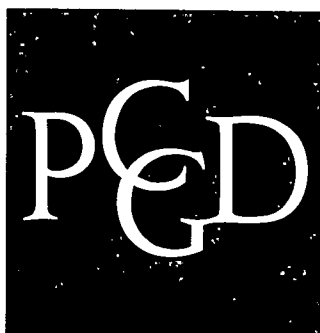
Beleggings-adviezen: de honderden kantoren van de AMRO Bank staan te uwer beschikking voor individuele beleggings-adviezen en portefeuille-onderzoek.

AMRO BANK
AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK

MEMMO

voor alle administrateurs

- * u kent uit ervaring de voordelen van betaling per postgiro;
- * u weet dat ook uw werknemers baat hebben bij een postgiro-rekening. Zij zijn dan aangesloten bij Nederlands grootste giro-net: 1.000.000 particulieren, 500.000 bedrijven en zelfstandigen - jaarlijkse groei 200.000.
- * wist u ook dat wij u gedetailleerde, aan úw bedrijf aangepaste voorstellen kunnen doen om een complete girale betaling van lonen en salarissen te effectueren?

Bel even onze afdeling Contacten Rekeninghouders, Den Haag 070-814281, Arnhem 08300-30811 en een deskundige komt alle mogelijkheden met u bespreken.

POSTCHEQUE- EN GIRODIENST

Het geheugen van de NCR 400 is onbeperkt...

De NCR 400 "data-processor" houdt het geheugen vrij voor het bewaren van informatie ten behoeve van latere verslaggeving. Dit is mogelijk dank zij:

- **Ponsband programmabesturing**
onbeperkt aantal programmastappen
- **„Intern” magneetschijfgeheugen**
willekeurig bereikbaar, onafhankelijke programmering
- **„Extern” magneetkaartgeheugen**
informatie leesbaar voor mens en machine, onbeperkt uit te breiden
- **Verwerkingseenheid**
40 instructies, rekenkundige bewerkingen zoals vermenigvuldigen, delen en vergelijken

In de NCR 400 zijn onder meer de ervaringen verwerkt met de door NCR ontwikkelde „grote” computers.

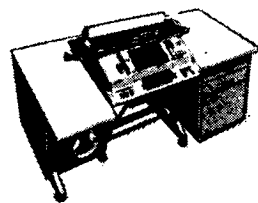
De NCR 400 "data-processor" is geschikt voor elk type bedrijf of instelling.

Onze specialisten zullen u gaarne de mogelijkheden van dit unieke systeem demonstreren.

Aanschaffingsprijs v.a. f 85.000,-.

NCR

De nieuwe NCR 400
"data-processor"

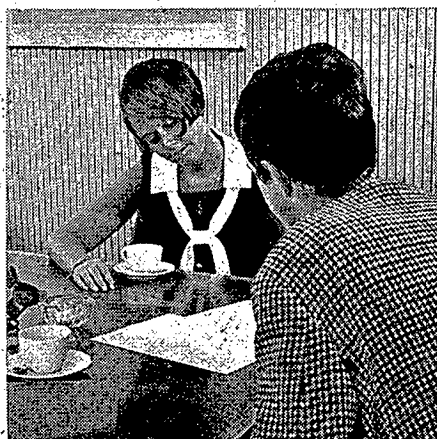

NCR NEDERLAND - n.v. Nationaal Kasregisters, Paulus Potterstraat 4, Amsterdam, telefoon 732655.

computer-
programma

ENQUETES

snelle
verwerking

De vragenlijsten worden overgenomen op ponskaarten, die door onze computer snel worden verwerkt. De mogelijkheden van ons computerprogramma „PARAET” zijn hierbij praktisch onbeperkt zodat o.a. kruistabellen, selecteren op meer kenmerken, statistische berekeningen, toetsen op significantie efficiënt uitvoerbaar zijn. Ook bij de indeling van de vragenlijsten kan ons advies tot besparingen in de verwerkingskosten leiden.

uw aandeel

ons aandeel

meer informatie

Vraag vrijblijvend inlichtingen en documentatie bij:

REKENCENTRUM VOOR ADMINISTRATIE, EFFICIENCY EN TECHNIEK

Lovinklaan 1, Arnhem, Tel. 08300-30711 (toestel 275) van de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij

**NMB
HELLER
FACTORING**

Kromme Nieuwe Gracht 6, Utrecht telefoon 030-13143

N 22

KABELS

voor
sterkstroom-
en
telecommunicatie

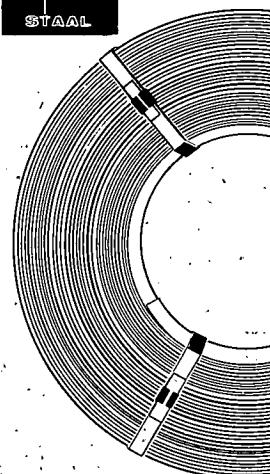
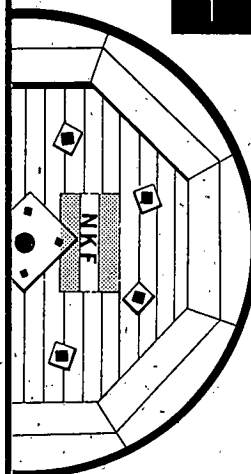

STAALDRAAD

walsdraad/
getrokken draad

STAALBAND

warm en koud
gewalst

**N.V. NEDERLANDSCHE
KABELFABRIEKEN DELFT**